

Граб Б.А. Основні моральні виклики в християнському подружжі у контексті сучасної російсько-української війни / Б. А. Граб/ Український Католицький Університет. Кафедра богослов'я; Наук. кер: доктор морального богослов'я Дробик О., PhD – Львів: УКУ, 2024. – 63с.

Анотація. У роботі розглянуто основні моральні виклики християнського подружжя в контексті російсько-української війни. Представлено вчення Католицької Церкви щодо Таїнства подружжя, проведено богословський аналіз християнських чеснот та способу їх застосування під час криз, що виникають у житті подругів. Здійснено аналіз поточного стану душпастирства Української Греко-Католицької Церкви щодо подружжя та запропоновано можливі способи покращення досвіду душпастирювання.

Ключові слова: подружжя, війна, чесноти, любов, гідність, святість, криза, душпастирство.

Abstract. The work examines the main moral challenges of the Christian couple in the context of the Russian-Ukrainian war. The teaching of the Catholic Church regarding the sacrament of marriage is presented, the theological analysis of Christian virtues and the method of their application during crises that arise in the life of girlfriends is carried out. An analysis of the current state of pastoral care of the Ukrainian Greek-Catholic Church in relation to spouses was carried out, and possible ways to improve the pastoral care experience were proposed.

Key words: marriage, war, virtues, love, dignity, holiness, crisis, pastoral care.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра богослов'я

Магістерська робота

ОСНОВНІ МОРАЛЬНІ ВИКЛИКИ В ХРИСТИЯНСЬКОМУ
ПОДРУЖЖІ
У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Виконав студент 6-го курсу,
групи ФБА-22М: Граб Богдан
Андрійович

Спеціальність: 041 Богослов'я

Освітньої програми: Богослов'я

Освітній ступінь: магістр

Науковий керівник:

Дробик О. М., д-р морального
богослов'я, PhD

Рецензент: Марія Ярема

доктор біоетики

Львів 2024

Зміст

Вступ	2
РОЗДІЛ 1. Християнське подружжя згідно з доктриною Католицької Церкви про шлюб та сім'ю	5
1.1. Богословський аспект християнського подружжя.....	5
1.2. Вчення Католицької Церкви про Таїнство подружжя	8
1.3. Різниця між Таїнством Подружжя та громадянським шлюбом	13
РОЗДІЛ 2. Моральна проблематика війни і миру в сучасному світі...22	
2.1. Війна і людська особа.....	22
2.2. Соціально-економічні виклики для людей під час збройних конфліктів	29
РОЗДІЛ 3. Способи досягнення християнських чеснот як засобу духовної підтримки та подолання кризи у подружжі	33
3.1. Збереження сімейної духовності в умовах війни	33
3.2. Душпастирський супровід християнського подружжя УГКЦ в часі воєнного конфлікту	44
Висновок	56
Список використаної літератури та джерел:	60

Вступ

В Україні у XXI столітті свій негативний вплив у подружнє життя вносить і повномасштабне вторгнення Російської Федерації. Сім'ї, що жили мирним життям, зазнають стресу впродовж активної фази війни та стикаються з моральними викликами, які призводять до розлучень та травматизації кожного з членів сім'ї. Розлучення відбувається тоді, коли чоловік та жінка не можуть знайти вирішення своїх проблем, відтак, аби позбутися їх, правильним рішенням для подругів видається розірвати союз.

Попри велику кількість випробувань, з якими стикаються сім'ї з початку повномасштабного вторгнення, водночас спостерігається висхідна тенденція чоловіка та жінки створювати нові союзи. Згідно з даними «Опендатабот», станом на 14 лютого 2023 року, кількість розлучень у РАГСі скоротилася на 40%, що є найнижчим показником за останні 9 років. І водночас кількість одружень виросла на 4%, що є найбільшим показником за останні 3 роки¹. Це свідчить про те, що запит на створення нових сімей в українців зростає та зміцнюється.

Війна як поштовх переоцінки життєвих цінностей, приводить багатьох до Бога, зокрема через Таїнство шлюбу. У цих реаліях, подружжя, як союз чоловіка та жінки, набуває нових сенсів та глибинних зв'язків. Подруги зустрічаються з такими викликами як: посттравматичний стресовий розлад, алкоголізм, наркозалежність, психоемоційна залежність в подружжі, розлука через відстань, подружні зради, приниження людської гідності, аборти тощо. Війна не тільки роз'єднує подружжя фізично, але також емоційно та духовно виснажує. Попри велику кількість випадків розлучень, війна, як ми бачимо, стає каталізатором для створення нових сімей. Цінності, які були до повномасштабного вторгнення, набули нових

¹ *Опендатабот, Хроніки кохання та розставань 2022* // <https://opendatabot.ua/analytics/marriage-divorces-contracts-2022> (14.02.2023).

форм та трансформацій. Але в зв'язку з кровопролиттям, зі загрозою смерті набувають іншої актуальності.

В зв'язку з цим, подружжя потребує нових, а що найголовніше, практичних рішень для подолання моральних перепон та кризових ситуацій. Для українських сімей йдеться перш за все про життя у контексті війни.

Об'єктом дослідження стало християнське подружжя в часі війни у світлі вчення Католицької Церкви про шлюб та сім'ю.

Предметом магістерської роботи є виклики для християнського подружжя в час російсько-української війни.

У магістерській праці проаналізовано вчення Католицької Церкви про шлюб та сім'ю та спроба синтезувати християнські чесноти як засіб подолання криз у подружжі.

Ключовими завданнями є:

1. Проаналізувати головні тези Католицької Церкви про шлюб та сім'ю в період з середини ХХ початку ХХІ століття.
2. Представити вчення Католицької Церкви щодо проблематики війни та людської особи.
3. Проаналізувати християнську духовність та сформувані на їх основі практичні способи для подолання кризи у подружжі.
4. Проаналізувати душпастирство родин в УГКЦ та запропонувати можливі способи покращення досвіду душпастирювання.

У магістерській роботі використано метод комплексного аналізу, порівняння, синтезу та методи узагальнення.

Основними межами роботи є аналіз основних документів Католицької Церкви середини ХХ-ХІХ століття.

У роботі проаналізовано вчення Католицької Церкви про подружжя, Катехизм УГКЦ «Христос – Наша Пасха», папські документи на тему сім'ї

та подружжя. Також взято до уваги богословську думку Томи Аквінського та праці релігієзнавця Ігоря Козловського. Розглянуто детально інтернет-ресурси УГКЦ, а також окремо взято до уваги співпрацю у душпастирстві РКЦ з УГКЦ.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Кожен розділ має загальний вступ, три підрозділи, проміжний висновок. Таким чином, щоб найперше зрозуміти сенс подружжя згідно вченням Католицької Церкви. Опісля того, розглянуто виклики з яким стикається християнське подружжя та загалом людина під час війни. Далі, аналіз християнських чеснот та духовних здібностей людини та спроба їх практичного застосування у подружжі та індивідуальному духовному розвитку. Заключним етапом є аналіз душпастирської діяльності УГКЦ в напрямку родини та подружжя.

РОЗДІЛ 1. Християнське подружжя згідно з доктриною Католицької Церкви про шлюб та сім'ю

1.1. Богословський аспект християнського подружжя

У сучасному світі можемо зауважити, що людина знецінює сотворіння Творця та Відкупителя: пороки, похоть, легкі, короткотривалі стосунки згубно впливають не тільки на саму особу, але й у подальшому на подружжя. Гріх перших родичів, а саме Адама і Єви, опустив людину на моральне дно. Спаситель ж, своєю наукою, дав змогу досягнути християнських чеснот життя². Христова наука допомагає досягти злагоди не тільки поодинокій людині, але й групі людей. Вона впливає на буття суспільства цілковито, ба більше, повністю охоплює його та впорядковує життя в родині³. Митрополит Андрей Шептицький в творі «Послання любови» наводить метафоричний приклад важливості Христової науки як ладу у родині, говорячи, що слабкою буде хата, збудована зі спорохнявілих стовпів і дилів, так само слаба та й нещасна така суспільність, яка зложена з нещасливих родин⁴.

Христос доповнив людське, змістивши акцент з суто тілесного задоволення, звернувши свою увагу на етику стосунків між чоловіком та жінкою, їхнім спілкуванням. Таким чином сотворивши одну з семи святих Тайн християнського життя, яке католики та православні, визнають та означають як Таїнство Подружжя. «Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву!» (див. Еф 5:25). Передовсім, аби богословити про Божий задум стосовно подружжя, варто зазначити про ті пристрасті та пороки, котрі стають на заваді Божої благодаті. Коли людина йде всупереч

² Шептицький А. *Послання любови*, Discursu 2015, 41.

³ Шептицький А. *Послання любови*, 42.

⁴ Шептицький А. *Послання любови*, 43.

Божим задумам, у ній постають найгірші пристрасті⁵. Ісус Христос застановив нас, вказавши, що Церква є Вчителькою Істини, зокрема тих питань, що стосуються моральності.

Шукаючи відповіді на запитання: що передує становленню християнської сім'ї, а відтак і якісної любові подруг одне до одного, то можна ствердити, що безумовно – це їх особистісний досвід християнського життя. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – Наша Пасха» окреслює чотири виміри християнського життя: внутрішнє життя християнина, християнська сім'я, суспільство та відповідальність за усе живе сотворене Богом.⁶ Християнин та християнка творять себе як особистість, зростаючи «у Христі» та «з Христом». Відтак, Слово Боже, дає змогу пізнати та зростати у любові: до Бога, до себе, до ближніх та світу, що їх оточує. Така потреба людини в любові не виникає сама по собі, вона походить з факту сотворення любові Бога⁷. Любов Бога, Ісуса Христа – це найвище благо, фундаментальне та значиме для християнського життя. Усі діяння, помисли, вчинки, яких вчить нас книга Буття, Церква, похідні з любові. Людина розуміє – Бог є любов. Особа, що увірувала, не може бути самотньою. Книга Буття дає відповіді на патерни людської поведінки та вчинків. Вона ж і дає нам приклади любові.

Материнську любов Діви Марії до Ісуса та подружню до Бога і св.Йосифа, вона ж батьківська любов Йосифа до своєї дружини та сина. Віряни, що вдумливо вишколюють в собі любов до ближніх, зростають якісно у моральній площині, ведуть свою внутрішню боротьбу з гріхом, зуміють з усією відповідальністю приступити до Таїнства Подружжя.

⁵ Пій XI. Енцикліка «Непорочне подружжя» // *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю. Від Лева XII до Івана Павла II* / ред. Ю.Підлісний, П.Гусак, І.Леньо. Львівська богословська академія 2002, 82.

⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», Свічадо, 2011, 706.

⁷ Фромм Еріх «Мистецтво Любові», Клуб сімейного дозвілля, 2018, 101.

Християнська сім'я – це подружжя, що сповнене гідності. Подруги наділені Божественною любов'ю, стають здатними сповна реалізувати Божий задум⁸. Любов між чоловіком і жінкою, схожа на Божу любов до людей. Вона є безумовною, себто такою, котра апріорі звернена до людини і не вимагає нічого взамін. «Бог бо так полюбив світ, що Сина Свого Єдинородного дав, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, а жив життям вічним» (Йо. 3, 16). Ці рядки говорять нам про те, що Бог, аби продемонструвати людству Свою любов, віддає найдорожче. Такий вчинок, є виявом служіння людині, і за умови безумовної любові, ми приєднуємось до Бога власним служінням⁹. Зокрема і в такий спосіб виражається християнська любов до ближнього, а саме вмінням послужити. У подружжі, як і у будь-якому людському стосунку, вчинки є показові та дієвіші за слова. Для віруючої особи важливим вчинком протягом тривалих стосунків є пропозиція стати чоловіком та дружиною, узаконити союз перед Богом. Це визначальний етап в житті кожної людини. Це вчинок, котрий говорить про серйозність намірів чоловіка та жінки: творити нову, власну сім'ю, відійти від старого життя, брати відповідальність за себе та людину, що поруч. З часом християнський шлюб передбачає народження та виховання дітей. Подружжя – це ніщо інше як дар та благо бути разом. У християнському подружжі людина ніколи не буде самотньою. Завжди є присутність трьох: жінки, чоловіка і Триєдиного Бога. Сім'я – це нерозривність та добро для суб'єкта, що мають глибокий зв'язок у сопричасті.¹⁰ Людська особа, що зростає з гідністю та повагою у люблячій сім'ї з моральним стержнем та ціннісними характеристиками, орієнтованими на любов до навколишнього

⁸ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», Свічадо, 2011, 707.

⁹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 723.

¹⁰ Пій XI. Енцикліка «Непорочне подружжя», Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II, 153.

світу та плекання життя, розуміє свою істинну мету та сенс свого існування. Таку повноту людського життя можемо зрозуміти тільки живучи у Христі.¹¹

У подружжі людина знаходить не тільки сховок від тривоги, але й середовище для особистісного зростання. Покликана до святості, особа зростає духовно у спілкуванні зі своїм Творцем¹², наділена розумом, що здатен осмислювати та аналізувати, вона має змогу зрозуміти, котрі з її вчинків наближають до Бога, а які особу віддаляють. В розглянутих вище аспектах можемо спостерегти, що християнське подружжя, спершу, як кожен окремий індивід зростає у вірі. Віра дає йому змогу осмислити та пізнати навколишній та власний, внутрішній світ. Тільки після формування власної моральності на засадах християнства, такі особи готові рухатись далі для сповнення Божого Задуму – подружжя, дітонародження. Він передбачає благо та всеохопне добро не тільки для індивіда, але й для суспільства загалом. Маючи двох цілісних особистостей, котрі готові сповняти дар життя так само, як їхній Творець, вони самі стають творцями – створюють сім'ю, себто, спільноту. Це один з безлічі Божих задумів, котрий демонструє, наскільки далекоглядним, люблячим та дбайливим є Бог до людей, даючи у подружжі змогу зносити тривоги та кризи життя.

1.2. Вчення Католицької Церкви про Таїнство подружжя

Вчення Католицької Церкви кажучи нам про подружжя, спершу окреслює його словом «союз»¹³, в якому чоловік та жінка приймають одне одного. Бачимо приклад союзу у рядках Книги Буття, коли говориться: «Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, і стануть вони одним тілом.» (Бут 2,24). Не обійтися подружжю й без великої побожності, що зміцнювала б мораль, наповнила душу та розум

¹¹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», Свічадо, 2011, 725.

¹² Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», Свічадо, 2011, 736.

¹³ Пій XI, *Непорочне Подружжя*, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II, 123.

Христовим вченням. Добрі ті душпастирі, що провадять релігійне життя подружжя згідно з Божими законами, закликають шанувати Бога та практикувати Святі Таїнста¹⁴. Подружжя за своєю волею – це божественний прояв. У подружжі відбувається добровільний акт, вияв власної свободи, коли чоловік та жінка приймають права подружнього стану¹⁵.

Людська влада не може бути над таким шлюбом, адже він вважається істиним, таким, що походить з Божественної волі і закону. Це добровільне волевиявлення, що ґрунтується на побожності та моральності, взаємної любові подруг до себе та Бога, вважається правдивим подружжям. Плодом такого союзу чоловіка та жінки є діти, найвищий дарунок людині від Бога. Чоловік та жінка стають між собою пов'язані ще тісніше не тільки взаємними почуттями, а через обдуманий акт волі¹⁶. Такі стосунки, вочевидь, законно регулює встановлена влада Церкви, призначена Ісусом Христом. Церква має права та обов'язки карати та обмежувати стосунки, що йдуть супроти природи людини. Та не тільки Божою волею, але й людською, встановлюється правдиве подружжя. Від Бога: саме подружжя, мета, закон та благословення, а від людини: віддати себе іншій особі на все життя, бути при опіці Бога та співпрацювати з Ним¹⁷. Гідність подружжя Христос вивищує до справжнього Таїнства. Для християн - це не порожнє слово. Воно означає, що шлюб освячує подругів, робить любов досконалішою та зміцнює подружжя¹⁸. Другий Ватиканський Собор говорить про подружнє сопричастя як про «союз», в якому «чоловік та жінка навзаєм приймають одне одного». Таїнство подружжя, шлюб,

¹⁴ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 100.

¹⁵ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 7.

¹⁶ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 8.

¹⁷ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 8.

¹⁸ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 38.

кріпиться у любові. Коли пара стає відкритою до сопричастя любові, Таїнство згодом звершується у повній мірі дітонародженням¹⁹. Подружжя, натхненне Святим Духом, благословенне Творцем, стає міцною основою у суспільстві. Християнське подружжя, що практикує релігійне життя, наповнене якісними моральними цінностями, взаємною пошаною одне до одного, любов'ю, творять не тільки якісне середовище для зростання дітей, але й суспільство набуває високих моральних якостей. Митрополит Андрей Шептицький навчає, що якщо чоловік і дружина люблять одне одного, тоді їм легко уникнути сварки²⁰.

Союз чоловіка і жінки міжособовий та розрізняється на «я» і «ти». Коли ж йде мова про «спільноту», тоді вже говориться про «ми». Сім'я - це «ми», яке твориться з «я» і «ти»²¹. Можемо говорити про Божий задум не тільки з точки зору Божественного, але й логічного, розумного та послідовного, що йде на благо не тільки подругам, але й на суспільну користь. Христова наука, Божий задум про подружжя, продуманий на декілька кроків вперед і повністю охоплює усі сфери людського життя. Окрема особа, чоловік чи жінка, що живуть у побожності, зростають якісно. Згодом виявляють найвищий Божий дар – свободу вибору, що кріпиться любов'ю, який згодом творить подружжя.

Таїнство подружжя та саме рішення молодят – є гарантією розвитку Церкви²². Церква як зібрання спільноти, означає рішення чоловіка та жінки одружитися як всеохопне добро, зокрема для самого подружжя. Шлюб чоловіка та жінки створює домашню церкву. Він є рівнозначний шлюбу Господа Ісуса Христа з Церквою. Знаємо про такі рядки: «Ця таємниця велика, а я говорю про Христа та про Церкву!» (Еф, 5:32). Святий Дух

¹⁹ Іван Павло II, *Лист до сімей, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 7.

²⁰ Шептицький А. *Послання любові*, 51.

²¹ Іван Павло II, *Лист до сімей, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 7.

²² Папська рада у справах сім'ї, *Приготування до Тайни подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 2

освячує любов'ю й гідністю християнську сім'ю, котра стає частиною міцного суспільства, а разом з ним міцніє і Церква.

Церква у свою чергу докладає усіх можливих зусиль та ресурсів, аби якісно провадити свою пастирську діяльність, відповідаючи на виклики часу. Відтак, безліч єпархій усього світу не тільки проводять дошлюбні науки, аби розкрити, протлумачити та допомогти пізнати майбутній християнській сім'ї правду про Таїнство подружжя²³. Але й вчергове наголошують на важливості, доцільності християнського світогляду та вчення Церкви майбутнім сім'ям. Цими питаннями займається Папська рада у справах сім'ї. Саме вона бере під свою опіку та провадить діяльність в інституті шлюбу. Подружжя за своєю суттю, складне явище. З тих причин, що людина повинна чітко усвідомлювати себе, вміти брати відповідальність за рішення, турбуватися не тільки про себе, але й про ближнього. Бути в подружжі, означає бути психологічно зрілим, виявляти партнеру повагу та турботу.

Подружжя любов вимоглива та, що важливо, вона є людською²⁴. Початком такої любові є Бог, тому що «Бог – є любов». Звукити подружню любов до еволюції чи природних чинників буде неправильним, вона втілює і демонструє Божий задум щодо людей на Землі, створюючи спільноту, в якій кожен має змогу до самовдосконалення та розмови з Богом.²⁵ Для охрещених, подружжя наділене знаком, тайною благодаті – тому називаємо це Таїнством, бо подружжя демонструє Христову єдність з Церквою.

В енцикліці «*Humane Vitae*» Папи Павла VI, котрий пише про передавання людського життя, він згадує про п'ять особливостей

²³ Папська рада у справах сім'ї, Приготування до Тайни подружжя, *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 10

²⁴ Пій XI, *Непорочне Подружжя*, *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 9

²⁵ Пій XI, *Непорочне Подружжя*, *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 8

подружньої любові: людська, котра водночас є і духовною; цілісна; вірна та виключна аж до смерті; плідна²⁶.

Людська любов є не тільки інстинктивною, чоловік та жінка приймають рішення про спільне життя не з тілесної потреби до розмноження, пристрасті, але виражають один з Божих дарів – дар свободи вибору. Таким чином, як вже згадували вище, подружжя зможе перенести труднощі життя, стати одним цілим та продовжувати сповняти Божий задум щодо людини.

Цілісною любов'ю Папа Павло VI називає ту, у яких супруги ділять усе без застережень та без егоїстичних намірів²⁷, кажучи: «Хто насправді любить свого супруга, – любить його не заради того, що від нього отримує, а, радше, любить його заради нього самого і є щасливий від можливості збагатити його, подарувавши йому себе самого»²⁸. Святіший Отець наголошує на безумовній любові, на самодаруванні без вигоди, любити партнера не через його ресурси чи можливості, якими можна скористатися, а прийняти людину з мотивацією обдарувати її усім, що тільки супруг може дати. Такі наміри виходять за межі людського розуміння і є складними для реалізації зважаючи на сучасні проблеми: брак часу, бажання кар'єрного зросту, гонитва за грошима, успіхом. Іншими словами, матеріально збагатитися легше, коли вас двоє. Проте, живучи по-християнськи, бодай поверхнево ознайомлюючись з Христовою наукою та Вченням Отців Церкви, майбутнє подружжя має змогу продемонструвати на власному прикладі справжню Божу любов втілену та реалізовану сповна у подружжі і, таким чином, не тільки зміцнити власний шлюб, маючи міцний фундамент Христової віри, але й бути певними на надійне опертя на Вчення

²⁶ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 8

²⁷ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 8

²⁸ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 8

Церкви та пастирську опіку. Бо там де міцний шлюб, міцна Церква, відтак міцнішає й уся спільнота.

Вірною та виключною називають любов аж до смерті²⁹, коли чоловік та жінка вільно, будучи свідомими прийняли шлюб. Шлюб у всі часи був гідним та достойним, попри виклики, що стосуються вірності. Природа подружжя демонструє, що вірність є гарантією тривалого щастя.³⁰

Заключним етапом, себто, підсумовуючим п'ятим елементом є плідна любов. Вона не обов'язкова щодо любові чоловіка і жінки одне до одного, а триває поза ними та творить життя³¹. Подружня любов веде до зачаття та виховання, множить християнську, ціннісну спільноту. Це є ще одним даром для людини – можливість створювати життя.

1.3. Різниця між Таїнством Подружжя та громадянським шлюбом

У своєму Першому Посланні апостол Петро пише: «Так само чоловіки: живіть зі своїми дружинами в порозуміння, поводячись, немов з тендітною вазою, сповненою жіночності, виявляючи їм шану як співспадкоємцям благодаті життя, щоб не було перепон для ваших молитов» (1 Петра, 3, 7). Перша разюча різниця між Таїнством Подружжя та громадянським шлюбом – це вчення Церкви, наука для чоловіка та жінки. Апостол Петро вкотре нагадує і пише, як подругам жити, аби бути «співспадкоємцями благодаті життя», а це, власне, наголос на повагу до особистості, на рівність прав між чоловіком та жінкою. Якщо звернути увагу на десять Божих заповідей, можемо побачити, що три заповіді спрямовані на захист подружжя: 4. Шануй батька і матір твою, 5. Не

²⁹Павло IV, *Humanae Vitae*, *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 9.

³⁰Павло IV, *Humanae Vitae*, *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 8.

³¹Павло IV, *Humanae Vitae*, *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 8.

чужолож, 9. Не пожадай жінки ближнього твого. Кажемо на захист, бо дотримуючись заповідей, подружжя оберігає себе від гріха, від тієї руйнівної сили, що може зневажити подругів та зруйнувати сім'ю.

Друга різниця – це приготування. Аби приступити до Таїнства Подружжя, парі потрібно пройти «передшлюбні науки», заповнити передшлюбні протоколи, у яких майбутнє подружжя зазначає важливі, що стосується вчення Церкви, аспектів подружнього життя.³² Перед уділенням Таїнства подружжя, хлопець і дівчина відповідає на запитання, які дають зрозуміти, чи живе людина згідно з християнськими цінностями, як того вчить Церква. До прикладу, одне з запитань у протоколі звучить так: «Чи визнає засади християнської моралі?»³³ Очевидно, що такі приготування спрямовані на якісні та комплексні зміни у чоловіка та жінки. Церква з цілковитою відповідальністю та розумінням підходить до тих справ, що стосуються сім'ї. У протоколах фігурують пункти, які можуть перешкоджати в уділенні подружнього Таїнства: чи приймає засади християнської моралі? Чи не має наркотичної залежності та зловживання алкоголем? Чи мають задовільне психічне здоров'я тощо. Комплексний розгляд таких питань, чесна відповідь та подальше духовне, глибоке навчання готує хлопця та дівчину до спільного життя та побудови сім'ї. Не достатньо мати «добру та непримушену волю», адже добровільний вияв стати подружжям, несе за собою безліч аспектів. В той час, як Церква оберігає, дає корисні настанови, а саме такі, які спрямовані на добро подружжя, цивільний шлюб регулює тільки ті питання, що виходять з подружжя.³⁴

³² Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви, Допоміжні формуляри для книги одружень УГКЦ // <https://synod.ugcc.ua/data/dopomizhni-formulyary-dlya-knygy-odruzhen-ugkts-10392/>

³³ Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви, Допоміжні формуляри для книги одружень УГКЦ, Протокол канонічно-душпастирської розмови, формуляр 1 // <https://synod.ugcc.ua/data/dopomizhni-formulyary-dlya-knygy-odruzhen-ugkts-10392/>

³⁴ Лев XIII, Таємниця Божої Премудрості, *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 40.

Господь Бог припідняв подружжя до гідності Таїнства сказавши: «Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає». Розуміємо це як божественно встановлене та нерозривне, що жоден цивільний закон не владний над законом Божим.³⁵ Папа Пій XI говорить про вічний зв'язок на основі Божого права, що притаманний подружжю³⁶. Це той вічний зв'язок, що називаємо Таїнством подружжя, котре у свою чергу винагороджує подружжя даром життя, допомагає долати труднощі та вчить самодаруванню. Єдиним охоронцем та інтерпретатором Божого права є Христова Церква³⁷, відтак, тільки Церква і у ній, вірянам варто шукати тлумачень та відповідей, що стосуються подружжя, батьківства, виховання дітей, статевої. Подружжя, його святість та сталість не може бути піддана людській владі. Божественне не може бути піддане людині.

Церква чітко та комплексно повчає подружжя. Вона оберігає та застерігає подругів від тяжких гріхів, таких як перелюб, та вчить Божої любові одне до одного. Вповні досягнути Таїнства подружжя неможливо³⁸, та все ж таки докладуючи зусиль до розуміння цієї тайни, живучи згідно з християнською наукою, подруги зможуть витримувати різні труднощі, що трапляються у їхньому житті, таким чином, глибше і сповна рефлексувати на тему Таїнства подружжя. Натомість цивільний шлюб або громадянський шлюб, не охоплює та не регулює питання, що стосуються кохання, любові, емоцій, чуттєвості. Вони стосуються лише й тільки матеріальних благ. «Громадянський шлюб» означає шлюб, що оформлений в державних органах без участі Церкви.³⁹

³⁵ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 34.

³⁶ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 34.

³⁷ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 35.

³⁸ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 41.

³⁹ Міністерство Юстиції України, *Правове регулювання фактичних шлюбних відносин* // https://minjust.gov.ua/m/str_8795

Згадок про те, що Церква засуджує або забороняє громадянський шлюб немає. Навпаки, можемо бачити докори в бік Церкви та вірян, насмішки та нехтування прихильників тез, що шлюб не може регулюватися Церквою. Подібні тези та думки, стосуються статевого життя, матеріальних благ. Вони зводять стосунки чоловіка та жінки до тимчасових, таких, у яких немає гарантій. Єдиним гарантом в таку випадку виступає «громадянський шлюб», котрий регулює юридичні, майнові питання. Відтак, якщо відкинути Таїнство Подружжя і Вчення Церкви, можна зробити висновок, що пара живе разом доти, доки їм зручно та комфортно. А подавати на розлучення буде не вигідно, бо можна втратити левову частку набутого за час шлюбу майна.

Церква ж вчить іншого. Вона не розглядає розлучення та не допускає його, винятками є природна смерть одного з подруг, і навіть вона не являється розлученням, а лише дозволяє згодом взяти шлюб з іншою людиною. Христова Наука дає вказівки, як шлюб зміцнити, вказує на вигоди та дари союзу. Заохочує усвідомити власний вибір, відповідальність яку несуть подруги перед Богом та одне одним. Такий шлюб, освячений Божою благодаттю, має сенс та цінність. Він спрямований на особистість чоловіка та жінки, на їх майбутніх дітей та спільноту.

Критики кажуть, що шлюб – є винаходом людини⁴⁰, що вищого задуму там немає, а є лише задоволення власних інстинктів згідно людської природи. Тобто людський розум та людська воля створила та регулює інституцію подружжя. Знаючи чому, згідно з Божим задумом, чоловік та жінка укладають шлюб, можна зрозуміти, що це нонсенс вважати, що це є винахід людини. Та бачимо, що різні форми співжиття, які придумала людина, такі, що далеко поза вірою, мають плачевні, травматизуючі наслідки для людини. Зокрема, такі союзи не будуються на перспективу, на

⁴⁰ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 49

відміну від церковних, нерозривних союзів. Задоволення власних інстинктів стають у таких стосунках вирішальними. Чоловік або жінка можуть будь-коли припинити зустрічатися, як тільки один з партнерів цього захоче. Не говоримо тут про одностатеві союзи, бо ж знаємо, що вони суперечать Божому задуму.

Якщо Церква опікується подружжям у всіх сферах: духовній, у першу чергу, сімейній, особистісній, то і держава, або ж влада теж повинна взяти на себе обов'язок опіки над парами. Але не тільки, що стосується матеріальних гарантій, а найголовніше, видавати якісні закони на захист подружньої вірності.⁴¹ Тут йдеться про моральний закон та порядок. Папа Пій XI застерігає, що пороки псують людське суспільство, котре складається з подруж'я та сімей.⁴² Він наголошує на співпраці держави та релігійного авторитету Церкви, аби людина міцніла завдяки Божій благодаті. Стосунки світської влади з Христовою Церквою сприяли б кращому розумінню Таїнства шлюбу, оберігало б вірних від зовнішніх хиб та пороків, що загрожують не тільки сім'ям, подружжю, але й людському суспільству.⁴³

Не правильним буде стверджувати, що Церква заперечує громадянський шлюб. Як бачимо, Церква апелює до співпраці, цивільна влада та Церковна влада мусять знайти порозуміння для загального блага, з таких дружніх відносин користь буде для обох.⁴⁴ Цивільна влада та Церковна не може бути відмежована одна від одної повністю. Обидві працюють та створені для людей. Різниця тільки в тім, що Церковна влада охоплює більше в контексті подружжя, вчить тлумачити шлюб згідно з

⁴¹ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 123.

⁴² Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 123.

⁴³ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 124.

⁴⁴ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 125.

Божим задумом, в той час, як цивільна влада працює на задоволення потреб та вимог часу.

Папська Рада у справах сім'ї, у документі «Приготування до таїни подружжя» (1996 р.), наголошує на важливості приготування в тому ключі, що подружні цінності та сім'ї зазнають руйнувань.⁴⁵ Таким чином, окресливши та ґрунтовно виклавши три етапи підготовки: віддалена, посередня і безпосередня підготовка.⁴⁶ Те, що називається віддаленою підготовкою торкається дітей та юнацтва. Вона має на меті навчити молоду людину, що є на етапі розвитку і постійного навчання до формування характеру, що є наслідком міжособових, суспільних відносин⁴⁷. Папа Пій XI зауважує: «Годі заперечити, що міцний фундамент щасливого подружнього життя, як і руїна нещасливих подруж, готується й закладається в душах хлопців і дівчат вже від дитинства та юності»⁴⁸ Акцент цієї підготовки недаремно починається з юнацтва, адже усе що діється у сім'ях, діти згодом екстраполюють на власну сім'ю. У подружжі, чоловік і жінка приносять не тільки добро, а почасти і погані звички, які можуть стати причиною до конфліктних ситуацій, тому так важливо приділяти увагу правильному, християнському вихованню дитини. Тут йдеться не просто про навчання дитини до осмислення себе в навколишньому і вмінню поводити себе у соціумі, але й про християнську відвагу.⁴⁹ Таке формулювання влучно окреслює те, у який спосіб можна допомогти людині трактувати світ і відповідати на його виклики з гідністю. Папа Пій XI підкреслює, що таким чином, батьки виховують своїх дітей

⁴⁵Галина Кришталь. «Етика статевої і подружнього життя. Моральне богослов'я, скрипти для студентів». // *Видавництво Українського Католицького Університету. Львів, 2009.* ст.223

⁴⁶ Галина Кришталь. «Етика статевої і подружнього життя. Моральне богослов'я, скрипти для студентів». // *Видавництво Українського Католицького Університету. Львів, 2009.* ст.223

⁴⁷ Галина Кришталь. «Етика статевої і подружнього життя. Моральне богослов'я, скрипти для студентів». // *Видавництво Українського Католицького Університету. Львів, 2009.* ст.223

⁴⁸ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 112.

⁴⁹ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 113.

«досконалими людьми» та «справжніми християнами» і додає, що християнське виховання створює належне ставлення до Католицької Церкви та любов до батьківщини.⁵⁰

Процес віддаленої підготовки довготривалий і завершується на етапі заручин, таким чином плавно переходячи у посередню та безпосередню підготовку.⁵¹ Процес попередньої підготовки має на меті ознайомити подружжя з основними засадами психології, медицини, права, тих тонкощів, що стосуються подружжя.⁵² Однак ключовим тут є навчити подружжя співжиття у Божому плані. На цьому етапі виразними стають перешкоди до християнського подружжя.⁵³ Яким актуальним і влучним залишається вчення Папи Пія XI, в його енцикліці «Непорочне подружжя», що він проголосив у грудні 1930 року, говорячи про ретельний вибір нареченого (-ої).⁵⁴ Мова йде вже про безпосереднє приготування, яке має стати заключним етапом для добра подружжя, що у своїй повноті здійснюється у Таїнстві подружжя. Молодята проходять етап, у якому свідомо знайомляться з усіма елементами обряду, акцентами на моральних обов'язках.⁵⁵ Від того, з якими життєвими цінностями та принципами подружжя обирає одне одного залежить, чи буде воно щасливим.⁵⁶ І річ тут не у матеріалістичному погляді, а у моральному. Адже згодом, чоловік і жінка стають підтримкою, допомогою, опорою, або ж навпаки – небезпекою.⁵⁷

⁵⁰ *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 91 (113)

⁵¹ Галина Кришталь. «Етика статевої і подружнього життя. Моральне богослов'я, скрипти для студентів». // *Видавництво Українського Католицького Університету. Львів, 2009.* ст.224

⁵² Галина Кришталь. «Етика статевої і подружнього життя. Моральне богослов'я, скрипти для студентів». // *Видавництво Українського Католицького Університету. Львів, 2009.* ст.224

⁵³ Галина Кришталь. «Етика статевої і подружнього життя. Моральне богослов'я, скрипти для студентів». // *Видавництво Українського Католицького Університету. Львів, 2009.* ст.224

⁵⁴ *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 92 (115)

⁵⁵ Галина Кришталь. «Етика статевої і подружнього життя. Моральне богослов'я, скрипти для студентів». // *Видавництво Українського Католицького Університету. Львів, 2009.* ст.225

⁵⁶ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 115.

⁵⁷ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 115.

Згадка про християнське виховання як передумову для доброго подружжя тут особливо важлива. Спершу християнське виховання, потім вибір нареченої (-го), який(-ка) живуть у християнській вірі, потім слідує власне благо, опісля благо подруга та дітей, і заключним у цьому ланцюжку логічних передумов є благо громадянського суспільства.⁵⁸ З такої точки зору видається, що вік не відіграє ключової ролі, а береться до уваги християнське виховання, добра катехизація у молодому віці, котра вчить поваги, взаєморозуміння та найголовнішого, що сповна виражається у подружжі – розуміння справжньої любові. Христова наука, Церква врешті-решт, повинні приділяти ретельну увагу та шукати спосіб заглибитись бодай у ті аспекти людського існування, котрі безпосередньо працюють на міжособові стосунки. Церква протягом століть свого формування та еволюції доводила, що вона є взірцем та носієм духовного та просвітнього життя. Тут добрим прикладом для подружжя можуть слугувати релігійні та світські авторитети, що живуть у християнській вірі. Адже коли чоловік та жінка відважуються на шлюб, то перше, на що звертається увага – це на подружній досвід чи стиль життя інших людей. Доброю була б якісна пастирська опіка, що може дати напрямні для здорової науки для подружжя.⁵⁹ Підкріпленням такої турботи буде співпраця церковної влади з державною.⁶⁰ Доречним підкріпленням цієї тези буде цитата Папи Пія XI: [...Гідність першої (держави) зросте і під проводом релігії управління її буде справедливим; друга ж (Церква) матиме охорону та сприяння для більшого блага вірних.]⁶¹

⁵⁸ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 115

⁵⁹ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 128

⁶⁰ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 126

⁶¹ Пій XI, *Непорочне Подружжя, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, 125

Усе це вказує на різницю між Таїнством подружжя та громадянським шлюбом, на визначну роль та довготривале, глибоке приготування чоловіка та жінки. Знайти гідного для себе партнера, котрий поділяє і живе, якщо не спільними цінностями, то бодай суголосними, що не стають на заваді, а працюють одне одному на добро. І на усіх цих етапах приготування, важливою опорою та підтримкою є держава, її політика щодо подружжя, просвіти та співпраця з Церквою. Адже і перша, і друга, ставлять собі за мету – добро і благо народу. Зраненому українському народові, як ніколи потрібна добра пастирська опіка, котру підтримує влада держави.

РОЗДІЛ 2. Моральна проблематика війни і миру в сучасному світі

2.1. Війна і людська особа

Часто постають питання, що змушують рефлексувати та шукати відповідь, на які, власне, однієї ствердної, ймовірно, немає: «А чи є Бог на війні?» і «Чому він це (війну) допустив?». У Євангелії від Марка Ісус Христос застерігає своїх учнів, кажучи: «Коли почуєте про війни, воєнні чутки, то не лякайтеся, бо має так статися, але це ще не кінець.» (Марка 13, 7). Далі Христос згадує, що «повстане народ проти народу», і «це буде початок страждань». Війна, без жодного сумніву – це тільки страждання та терпіння, і війну може розв'язати тільки людина, як і закінчити її. Це наслідок вільного вибору людини, що є одним з найбільших дарів, що даний людині Богом. Право вибору зобов'язує до відповідальності та моральності у прийнятті рішень. Звідки ж тоді людині знати, що є добро, а що зло? Відповідь на ці запитання зустрічають нас з перших сторінок Святого Письма, у книзі Буття. Там же ж згадується і перше вбивство – це братовбивство.

Історія Каїна і Авеля є показовою в цьому плані, адже війна нерозривно пов'язана зі смертю людини від рук такої ж, як і вона людини. Подія Каїна і Авеля відбулася після гріхопадіння, як Єва зірвала плід з дерева пізнання добра та зла, а Адам, її чоловік, не вберіг Єву, що була спокушена змієм. Сказано у Писанні: «Адамові Бог сказав: Оскільки ти послухав голосу своєї жінки і з'їв з дерева, з кого Я наказав тобі не їсти, – проклята через тебе земля!..» (Бут. 3,17). А далі – вигнання на землю та народження Каїна, а згодом і Авеля. Саме вбивство відбулося через те, що Каїн посварився з Авелем. Передувала сварці жертва, котру згідно Писання, Бог не прийняв у Каїна: «Якби ти вчинив як слід, то хіба твоя жертва не була

би прийнята?...» (Бут. 4, 7). Також Господь застеріг Каїна, кажучи, що «при дверях чатує гріх». В подальшій оповіді Каїн жаліє про скоєне, і висловлює Господу страх, що його можуть також вбити, проте Він каже йому: «Цього не станеться! Кожному, хто вб'є Каїна, відомститься усемеро. Тому поклав Господь на Каїнові знак, аби не вбив його кожен, хто його зустрине.» (Бут. 4, 15). Що саме це за знак, у Писанні не пише, однак у цій драмі спостерігаємо, як Господь застеріг людство від такої дії, що називається «помстою». Людина мстить, у відповідь на образу, постає загострене відчуття несправедливості і єдиний шлях відновити справедливість – це помститися кривднику. Господь не мстить Каїну, ба більше, він ставить на ньому знак, що захищає його від ймовірної смерті. І саме це важливо підкреслити: Господь не мстивий, а навпаки, дає можливість виправитися і Божественним прикладом виявляє людині свою любов та доброту. Первородний гріх прабатьків нерозривно пов'язаний зі стражданнями і втілюється у пережитих жахіттях людської історії: концтабори, масові вбивства, штучний голод, екоциди, геноциди та війна. І цей список можна було б продовжувати, якби не приклад святого життя, що його нам дав Ісус Христос. Своїм відкупленням за первородний гріх прабатьків, Христос дав вектор у якому людина має змогу повністю змінити своє життя. Якщо єдиним деревом, плід якого не можна було рвати – це було дерево «пізнання добра і зла», то милосердний Господь Ісус Христос стає вочлоченим Словом, котре промовляє у свій божественний спосіб та безпечний для людства спосіб, що таке добро, а що є зло.

Війна руйнує не тільки фізичний простір: будинки та господарства, вона порушує звичну життєдіяльність людини. Страждання та жорстокість, що несуть збройні конфлікти, спричиняють процес деградації людини та суспільства. Країни, якщо не зупиняються у своєму соціально-економічному розвитку, то роблять вимушену переорієнтацію. Відтак, замість розвитку місцевих громад, розвивається військова промисловість,

адже це є необхідністю держави у війні: купується техніка та зброя, виплачується допомога та зарплатня військовослужбовцям, змінюється вектор, як у випадку України. Війна не є виявом християнського життя. Християнство проголошує та закликає людей до миру, добробуту та любові до ближнього, а не війну. Війна – це насильство у своїй наймасштабнішій формі. Скривдити іншого – це вчинок, що йде всупереч вченню Церкви та християнській моралі. Єдиний, морально виправданий шлях, який потребує застосування християнином захисту від агресії у глобальному масштабі відбувається тоді, коли йдеться про порушення добробуту та миру спільноти, нації, у якій проживає християнин. Церква завше йде на співпрацю з державою, тому поділяє та слідує її законам.

У Катехизмі Української Греко-Католицької Церкви, у третьому розділі, що називається «Моральна відповідальність за державу»⁶² читаємо наступні думки: «У демократичному устрої всі громадяни є відповідальні за загальний добробут як на рівні місцевої громади, так і на рівні регіону та всієї країни. До громадянських обов'язків належать участь у виборах, сплата податків, захист власної країни від агресора, загальна законослухняність, солідарність та взаємоповага між членами суспільства»⁶³. Бачимо, що Греко-Католицька Церква чітко декларує тезу про захист власної країни від агресора та акцентує на громадянських обов'язках, таким чином, підтримуючи законодавство України. Це означає, що з повнотою відповідальності, Церква визнає та передбачає ризик того, що громадянин чи громадянка можуть вступити у збройний конфлікт, проте, варто зацентувати, що тільки у випадку захисту від агресора. «Мирянам належить шукати Царство Боже, дбаючи про земні речі й упорядковуючи їх по-Божому»⁶⁴. Миряни, а саме мова йде про усіх вірних християн, що

⁶² Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 964

⁶³ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 965

⁶⁴ II Ватиканський Собор, догматична конституція «Lumen gentium», 31 (1965), 37

приймавши Таїнство Хрещення, живуть християнськими цінностями та беруть участь у житті Церкви та свого суспільства, а глобальніше – у світі⁶⁵.

Далі, в тому ж таки Катехизмі УГКЦ, можемо прочитати тезу, що дорога до батьківщини Небесної лежить через батьківщину земну⁶⁶. Себто, дбаючи і беручи ту чи іншу участь у житті власної батьківщини, коли організуємо своє життя згідно з Христовим вченням, коли дбаємо не тільки про своє, а й ставимо за мету подбати про загальне щастя, благо, добробут, тоді матимемо батьківщину Небесну. Андрей Шептицький дає настанови, кажучи, що християнин має любити всіх людей, але «найпершою любов'ю» – це свою вітчизну та родину⁶⁷.

Любов до батьківщини називається патріотизмом⁶⁸. Це – чеснота, що немає нічого спільного з почуттям ненависті чи бажанням принизити інших, не подібних до когось. На це є свої означення – расизм та шовінізм.⁶⁹ Катехизм УГКЦ навчає, що патріот не поставить націю на місце Бога⁷⁰. Бо знаємо, і цього вчить нас Церква, а також це суттєва різниця між філософією і богослов'ям – на першому місці, завжди, повинен бути Бог. Філософія ж людиноцентрична. Від Бога, від Євангеліє усе похідне, адже це опора і те Живе Слово, вчення, яке навчає і оживотворяє, робить людину людиною. Душпастирі та священнослужителі сходяться на популярній думці про те, що сучасна людина не ставить Бога на перше місце. Стверджуючи, що коли Бог займає центральне місце в нашому житті, людина і спільнота може уникнути багатьох страждань, клопотів та навіть запобігти появі багатьох конфліктів, що зараз мають місце бути в суспільстві.

⁶⁵ II Ватиканський Собор, догматична конституція «Lumen gentium», 31 (1965), 37

⁶⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 968

⁶⁷ Митрополит Андрей, Пастирське послання до вірних Християнська робота.

⁶⁸ Пастирське послання Архирейського Синоду УГКЦ в Україні про патріотизм як любов до рідного народу та Батьківщини, <https://docs.ugcc.ua/1628/>.

⁶⁹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 970

⁷⁰ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 970.

Народ – це не просто, і не тільки, спільнота, що має один герб на паспорті та спільну історію – це духовна спільнота⁷¹. Українському народові, з однієї точки зору, пощастило – українці мають свою Церкву, що протягом століть власної історії, сформувало визначних для життя нації осіб. З іншої – це виклики та перешкоди, концтабори, примусові депортації та переселення, гоніння та підпілля, геноцид та докорінне винищення тільки через те, що група людей ідентифікує себе українцями. За цей історичний період, українці та християнство на території України отримали моральних авторитетів та постійну боротьбу за своє вільне існування. Відтак, з урахуванням по той бік кордону Російської Федерації, криваві війни, збройні конфлікти та інші події, що мають на меті знищення української нації, станом на сьогодні, видаються неминучими, оскільки регулярним ініціатором таких конфліктів є Російська Федерація. Український народ повинен бути готовий до усіх можливих варіацій розвитку подій, а українська Церква – готовою до моральних потрясінь та викликів. Андрей Шептицький писав: «Завдання українського народу буде в тому, щоб створити такі суспільно-християнські обставини, які запевнювали б громадянам правдиве і стале щастя та мали досить внутрішньої сили, щоб поборювати відосередні тенденції внутрішнього розкладу й успішно захищати межі від зовнішніх ворогів»⁷². Це навчання вчить людину ставити на першість християнську віру, метафорично кажучи – на тло, як на основу у розбудові власного життя, суспільства та батьківщини.

До війни немає любові, але у війні присутня любов. Війна, як явище, йде проти природи і знищує живе, залишаючи після себе пустку, горе, плач. В той час, коли любов розкриває гідність людської особи і вчить поваги до неї⁷³, залишаючи після себе мир, відчуття повноцінності та безпеки. Війна

⁷¹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 972.

⁷² А.Шептицький, *Як будувати рідну хату?* (1942 р. Б.), 3.

⁷³ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 936.

людську особу знищує, паплюжить гідність і не рахується з життям. Людина, перебуваючи у постійному стані страху, відчутті, що ось-ось її життю прийде штучний, себто, неприродній кінець, неприродня смерть – втрачає здатність мислити про власну екзистенцію. В свідомості людини задіюються інстинкти. Всього основних інстинктів є три⁷⁴: інстинкт самозбереження, інстинкт продовження роду та інстинкт лідера. Відповідно, під час війни, очевидним для більшості буде інстинкт самозбереження. Під час повномасштабного вторгнення в Україні, проявами інстинкту самозбереження є масовий виїзд українців у безпечні міста та села, за кордон, а хтось навпаки, бере до рук зброю задля захисту своєї країни. Навіть прояв того, що активно долучена до війни частина суспільства, вважає негідним - незаконний виїзд чоловіків призовного віку закордон – це теж результат і реакція інстинкту самозбереження. Під час війни не йдеться про продовження роду, а говориться про захист. Людина починає губитися у вирі моральних викликів та приймати хибні чи шкідливі рішення, які не йдуть на загальне благо власного суспільства. Християнська віра та вчення Церкви, котрі безпосередньо працюють з людською душею та екзистенцією, подають різноманітні практичні рішення моральних дилем, іншими словами, ціннісних орієнтирів. До прикладу, звернімо увагу на аскетичну християнську традицію про сім діл милосердя для душі і тіла⁷⁵. Відтак, Катехизм УГКЦ «Христос наша Пасха» розповідає вірним про сім діл милосердя: «у сумніві порадити, невігласа навчити, грішника навернути, сумного потішити, образу зі серця простити, кривду терпеливо зносити, за живих і померлих молитися», а також, про сім діл милосердя для тіла: «голодного нагодувати, спраглого напоїти, нагого зодягнути, подорожнього в дім прийняти, недужому послужити, в'язня відвідати, умерлого похоронити». Це не просто традиція – це правила та стиль життя усіх вірних

⁷⁴ <http://www.mukachevo.net/ru/blogs/view-post/1344>

⁷⁵ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 937.

християн, аби вони тримали у фокусі, милосердя та любов, аби мали в собі те, що називається «*caritas*» – милосердна любов.

У важкі часи, такі як війна, людська особа стикається з моральним викликом бути приниженою, знищеною, і не меншим викликом – принизити гідність іншого. Для українського суспільства чутливими є теми, яку можуть заторкувати душпастирі, про вміння «пробачати» чи про «любов до ворогів». Аби говорити про це, потрібен час, обережність та особиста воля, себто, відкритість та бажання слухати. У есхатологічній перспективі, помсті можна протиставити прощення⁷⁶, відтак Церква усвідомлюючи гідність і таїнство людської особи, вчить нас не карати, а навчати прощенню – «невігласа навчити». Слід зазначити, що прощення не означає відсутності відповідальності за скоєні вчинки.

Господь наділив людину даром свободної волі, людська особа вільна у своєму виборі, вчинках та рішеннях, проте, це також несе за собою обов'язок брати відповідальність за скоєні вчинки. Коли група людей, цінності якої суголосні між собою, долучається до внутрішніх процесів у державі, відбуваються реальні зміни. У процесах державотворення, ідентифікація та приналежність до конкретної релігійної групи – є чи найважливішим у глобальних змінах. Українці ведуть бойові дії проти народу, що свого часу вводила проти власного духовенства репресії. Що стосується України, то Іван Павло II згадує, що під час переслідувань на «прабатьківських землях», вірні Католицької Церкви східного обряду зуміли вибороти для себе релігійну свободу⁷⁷, таким чином даючи додатковий поштовх Апостольському Престолу у напрацюваннях щодо релігійної свободи.

Таким чином конфлікт національних світоглядів на прикладі релігійної складової лише загострювався: український, що прагне до

⁷⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», Свічадо, 2011, 962

⁷⁷ Іван Павло II, Апостольський лист *Oriente Lumen* «Світло Сходу». 2 травня 1995, 7.

творення та духовного зростання, і, російський шовінізм, що прагне знищення, домінації, який не гидує засобами і методами. Маємо неодноразові свідчення українських солдатів, котрі розповідають про те, як російські командири посилають своїх солдатів наче «гарматне м'ясо». І ті ж таки українські солдати свідчать про цінність життя кожного українського бійця.

2.2. Соціально-економічні виклики для людей під час збройних конфліктів

Одним із негативних впливів на людську особу, який приносить війна – це зміна діяльності та відсутність робочих місць. Економіка під час війни перестає функціонувати так, як у мирний час. Чоловіки та жінки беруть до рук зброю та стають у лави Збройних Сил України. Багато людей через бойові дії змушені їхати якнайдалі, їхні домівки та місця праці зазнають нищівних руйнувань, подекуди, більше без можливості там працювати, як, наприклад, фермери. До прикладу, від війни постраждала одна з стрімко розвиваючих галузей фермерства – тваринництво⁷⁸. Згідно з заявою від Міністерства аграрної політики та продовольства України, збитки сягають близько 2 млрд. гривень, а 206 підприємств зазнали ушкоджень або повністю знищені.⁷⁹ Президент та головний виконавчий директор міжнародного фонд захисту тварин Азедін Даунс каже, що людські конфлікти ніколи не обмежуються лише суспільством, адже тварини страждають так само.⁸⁰

Сільськогосподарські угіддя засмічені уламками та вибухонебезпечними предметами, які унеможливають роботу на цих

⁷⁸ <https://rubryka.com/article/ukrainian-farmers/>

⁷⁹ <https://www.kmu.gov.ua/news/zbitki-vid-zagibeli-tvarin-ta-poshkozhennya-tvarinnickih-ferm-stanovlyat-priblizno-2-mlrd-griven-olena-dadus>

⁸⁰ <https://opencages.com.ua/blog/vplyv-konflikiv-na-tvaryn>

ділянках. Потрібен час на те, аби очистити їх, щоб ґрунт знову став родючим. Для християнина, праця — це також про гідність та честь. Для людини праця стає благословенням тільки тоді, коли вона є співпрацею з Господом⁸¹. Адже тільки тоді, людина має змогу уподібнитись до Бога.

Праця для людини стає «особистим освяченням»⁸². Митрополит Андрей Шептицький у Пастирському посланні до духовенства «О квестії соціальній» каже про те, що праця крізь вимір християнського вчення приносить людині честь, бо це не лише частина її життя, а саме праця є чесним засобом утримання життя і при цьому не є приниженням людини⁸³. Знову ж таки, бачимо, що війна цілковито торкається людської особи, усіх аспектів її життя, включно з працею. Відтак, збройні конфлікти позбавляють право та шанс людської особи на гідне служіння Богові та Батьківщині. Війна не тільки позбавляє, а й відкидає на узбіччя можливості, котрі могла б принести людська праця, зважаючи на таланти, уміння та фаховість. Розвиток замінює деградація, мир замінює війна.

У Компендіумі соціальної доктрини Церкви говориться, що в процесі розвитку країн, а відповідно, глобалізації, національні суб'єкти породжують безпрецедентну систему обміну, інтеграції та взаємовідносин економік у сфері обміну товарами та послугами⁸⁴. Війна ж зупиняє процес глобалізації, займатися торгівлею, імпортом та експортом товарів з країною у стані війни стає складно та небезпечно. Окрім цього, саме військове підприємство та видатки на нього потребують чималих обсягів.

У інтерв'ю медіа «Укрінформ», Олексій Резніков, экс-міністр оборони України, повідомив,⁸⁵ що на війну з Російською Федерацією, Україна витрачає на день близько 100 мільйонів доларів. Презентуючи бюджет на

⁸¹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 975.

⁸² Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 975.

⁸³ Митрополит Андрей, Пастирське послання до духовенства О квестії соціальній, (Крехів, 21 травня 1904).

⁸⁴ Компендіум соціальної доктрини Церкви, *Кайрос, Київ 2008, ст.223 (нар.361)*

⁸⁵ <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3756773-oleksij-reznikov-ministr-oboroni-ukraini.html>

2023 рік, Міністерство фінансів України загалом заклало до бюджету на підтримку обороноздатності країни 1,1 трлн гривень⁸⁶. Аналітики стверджують, що це 50% від бюджету країни. Тож коли йде мова про процес глобалізації, незамінно йтиметься й про спільне благо, рівень доходів та достатку. Проте, говоритиметься й про вразливі верстви суспільства, де зростає багатство, там і відносна бідність⁸⁷. Папа Іван Павло II повчав, що коли йде мова про соціально-економічний прогрес, не можна забувати про маргіналізованих, бідних, адже це «турбота про спільне благо»⁸⁸. Про ці процеси говорилося у мирний для країн час, коли одним з викликів було забезпечити солідарність без маргінесу⁸⁹.

Отож, можна спостерегти, з якими викликами стикається держава та нація у стані війни: нерівність та відсутність доступу до науково-технічного прогресу, належного лікування та інших сфер державних послуг. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) в Україні втратили доступ до вищесказаних та інших послуг, що, логічно припустити, означає нові виклики та труднощі з базовими потребами, такі як працевлаштування, оформлення інших документів, починається бюрократична тяганина.

В такому випадку права людини порушуються, а коли таке стається – обов'язок держави, урядовців, якщо говорити з точки зору Церкви – світської влади, полягає у забезпеченні своїх громадян необхідним провіантом та соціальними послугами. У посланні до Всесвітнього дня миру⁹⁰, папа Іван Павло II каже: «...концепція ефективної світової влади, яка захищає права людини, свободу і мир, наразі не реалізована, а й у самій міжнародній спільноті ще й досі остаточно не утвердився обов'язок поважати і дотримуватися прав людини.» – і, додає: «...ми стаємо свідками

⁸⁶ <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/09/15/691490/> (

⁸⁷ Компендіум соціальної доктрини Церкви, *Кайрос, Київ 2008*, 363.

⁸⁸ Пор. Іван Павло II, *Звернення до членів Фонду Centesimus Annus – Pro Pontifice* (9 травня 1998 р.), 2: *L'Osservatore Romano*, видання англ. мовою, 27 травня 1998 р., ст. 6.

⁸⁹ Компендіум соціальної доктрини Церкви, *Кайрос*, 363.

⁹⁰ Іван Павло II, *Послання до Всесвітнього дня миру* (2003 р.), 5: 343.

виникнення небезпечної прірви між низкою “нових” прав, які утверджуються у розвинених суспільствах як наслідок нового добробуту і нових технологій, і основними правами людини, які досі не гарантовані і не реалізуються, особливо в менш розвинутих регіонах. Маю на увазі, наприклад, право на їжу і питну воду, на житло і безпеку, на самовизначення і незалежність». Те, що сказано в останньому реченні святим Іваном Павлом II, частина українців втратили ще до повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2014-2015 роках. З початком повномасштабної збройної агресії змінилася лише масштаби втрат: як територій, так і людей.

РОЗДІЛ 3. Способи досягнення християнських чеснот як засобу духовної підтримки та подолання кризи у подружжі

3.1. Збереження сімейної духовності в умовах війни

Людині у часі кризи, потрібна безумовна підтримка та віра. Як сказано в Святому Письмі: [...Тож віра – із слухання, а слухання через слово Христове] (Рм. 10, 14.17). Коли людина не отримує підтримки, коли відчуває себе покинутою, ізольованою, що її не розуміють та не чують, вона може втратити віру. Втрата людиною віри, означає втрату себе як особистості. В цьому контексті, духовна підтримка та опіка завдяки служінню душпастирів стає життєво необхідною для сімей. Саме у християнських цінностях, у молитві та підтримці оточуючих, людська особа здатна продовжувати рухатись уперед. Катехизм УГКЦ «Христос наша Пасха» говорить нам: «Молитва не відокремлює людину від життя, а навпаки, охоплює все її життя, вносячи в нього спокій і рівновагу.»⁹¹

Ритм духовного життя Церкви дозволяє людині глибше пропрацювати власну духовність та вирішити невидимі, екзистенційні запитання, на які кожен з нас мусить повсякчас давати відповідь. Тобто, Церква як інституція, що наділена надприродною, Божественною владою, одним із завдань якої є духовний супровід та підтримка, праця на розвиток людини, а особливо сімей – це один із ефективних і доступних засобів у часі кризи. Проте, варто розглянути і інші необхідні складові, що мають на меті зберегти сімейну єдність.

Важливим для єдності християнського подружжя є духовне єднання, що допомагає вирішувати кризові ситуації. Оскільки комплексних концептів, котрі допомогли б подолати сімейну кризу ще не розроблено, метод аналізу, синтезу та рефлексії допоможе не тільки звернутися до того,

⁹¹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 807

що вже є напрацьовано у документах Католицької та Греко-Католицької Церкви, а й сформувані ключові акценти для вирішення проблем, що виникають у сім'ях.

Найперше, на що варто звернути увагу в сім'ї – це на самого себе. Почасти людина не має влади на зовнішній подразник, на події, котрі трапляються, проте, людина може контролювати свою реакцію.

Пам'ятаємо, що подружжя складається з чоловіка і жінки, що мають свою індивідуальність, потреби, звички та характер. Відтак, цілком закономірно, що у подружжі можуть виникати конфліктні ситуації, або відрізнятись погляди на те чи інше явище. Якщо спробувати дистанціюватись і поглянути на класичну подружню сварку збоку, то можна зауважити, що її наслідком є реакція на причину. Чоловік чи жінка піддаються впливу миттєвих та гострих емоційних переживань і, транслюють свою реакцію на партнера. Сварок чи дрібних конфліктів не уникнути – це нормально, ба більше, та людина, яку ми глибоко кохаємо та любимо, коли вона робить щось, що нам не до вподоби – необачно чи навмисне – завдає нам найбільшого болю. У цьому контексті промовистими є дії Бога, що описані у Старому Завіті. А проте, якщо поглянути на це з людської оптики, то можна висунути гіпотезу, що Богу болять людські вчинки. Людина, що створена на Його образ і подобу, виявила непослух у Едемському саду, скам'яніла серцем та відчула негативу емоцію, йдеться про драму Каїна, що призвело до одного з найтяжчих гріхів – вбивства. І попри усі ці події, що протягом наступних поколінь не вщухали, коли гріх вбивства набував різноманітних форм, поруч йшли добрі, людські та героїчні вчинки, а відповідно і були присутні дії Бога у перипетії цих подій. Підтвердження цій тезі знаходимо на сторінках Нового Завіту, у Обв'явленні Івана Богослова: «Кого Я люблю, того докоряю і караю. Будь же ревний і покайся! Ось Я стою під дверима і стукаю. Якщо то почує Мій

Голос і відчинить двері, то Я ввійду до нього і буду вечеряти з ним, і він зі Мною.» (Об'явлення 3:19-20).

Віра у подружжі є тим спільним, що провадить до святості і дає сили боротися із гріхом. Неодноразово душпастирі повторюють, що своїми гріховними вчинками людина віддаляється від Бога, таким чином пояснюючи, що з власної волі християнин створює цю відстань. Аби, так би мовити, повернутися на ту дистанцію, на якій людина була, або ж ще краще – скоротити її і наблизитися до Бога, мирянин повинен щиро просити прощення за свої гріхи і бути спроможним, завдяки і через – Таїнство Сповіді, відновити своє духовне життя. Це є безумовною складовою у процесі формування відважного (-ї) християнина (-нки).

Відважний християнин формується у сім'ї, котра у свою чергу виникла у шлюбі і освячена в Таїнстві подружжя, котре є осердям християнської віри. Відтак, у здоровій християнській сім'ї здобуваються та формуються чесноти. Тома Аквінський, провідний богослов XIII століття зауважує, що для того, аби чеснота діяла, необхідні зовнішні блага: держава, рівень достатку, відчуття поваги та гідності⁹². Однак, «слабкість тіла» може завадити дієвості чесноти, але тільки, якщо та – недосконала, бо ж і тіло недосконале⁹³. Досконала ж чеснота не вимагає досконалості тіла, вимагається тільки відокремити душу від тіла.⁹⁴ В такому ключі важливу роль у кризі відіграє турбота про власне духовне життя чоловіка і жінки, що повсякчас формується у власних сім'ях ще з малечку і переноситься далі у подружжя.

Чи не найкраще сформулював свою богословську думку щодо чеснот святий Тома Аквінський. Він дає визначення трьох теологічних чеснот: віри,

⁹² Содомора. Павло, *«Система термінів Томи з Аквіну та її рецепція в українському філософському контексті»*, Львів, 2016 р/ 284 с.

⁹³ Содомора. П., *«Система термінів Томи з Аквіну та її рецепція в українському філософському контексті»*, Львів, 284 с.

⁹⁴ Содомора. П., *«Система термінів Томи з Аквіну та її рецепція в українському філософському контексті»*, Львів, 285 с.

надії, любові, що йдуть в парі з основними моральними чеснотами: відвага, справедливість, поміркованість, розважливість⁹⁵. Також Аквінат згадує і про дванадцять плодів Святого Духа, що ми їх маємо з передання апостола Павла: любов, радість, віра, мир, довготерпіння, доброта, лагідність, поміркованість, стриманість, невинність⁹⁶. Тома наводить і сім гріхів чи вад: заздрість, гнів, гордість, лінивість, жадібність, похоть, ненажерливість⁹⁷. Він ставить поруч дари, блаженства та вади, аби мати повну мисленнєву картину у вирішенні проблеми застосування чеснот у житті людини, оскільки для моральних чеснот важливою складовою є вміння зробити правильний вибір⁹⁸. Чесноти людини прямо відповідають за вибір з тих обставин, що складаються у житті. Християни у своєму духовному розвитку повинні послуговуватися добрими чеснотами, що їх сформував апостол Павло і розвинув у богословській думці Тома Аквінський. Оскільки чесноти, про які говорить апостол Павло, спрямовані на добро, благо та щастя людини – їх практикування та глибока рефлексія допомагає зблизитись з джерелом цієї доброти – Богом. Сповна такі чесноти вдосконалюються у співдії з Божою благодаттю⁹⁹. Таким чином, християнські чесноти як засіб до подолання дистанції між людиною та Творцем є необхідною складовою, що може бути помічним у подоланні кризи у сім'ї і її членів.

Відважний християнин, що знає про три головні християнські чесноти, найбільшою з яких є любов, потребує у своєму духовному житті наставництва. Так само, як Церква є опікункою подружжя, вона опікується кожним з цього подружжя зокрема. Тож ще один шлях до подолання

⁹⁵ Содомора. П., «Система термінів Томи з Аквіну та її рецепція в українському філософському контексті», Львів, 287 с.

⁹⁶ Содомора. П., «Система термінів Томи з Аквіну та її рецепція в українському філософському контексті», Львів, 287 с.

⁹⁷ Содомора. П., «Система термінів Томи з Аквіну та її рецепція в українському філософському контексті», 287 с.

⁹⁸ Содомора. П., «Система термінів Томи з Аквіну та її рецепція в українському філософському контексті», 288 с.

⁹⁹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 832.

сімейної кризи після глибшого розуміння християнських чеснот, є духовне наставництво.

У Катехизмі УГКЦ «Христос наша Пасха» сказано, що на шляху до духовного вдосконалення, особи з більшим духовним досвідом провадять особами, що мають менше цього досвіду.¹⁰⁰ Таке наставництво має на меті допомогти навчитися особі прислухатися до голосу Господа та втілювати Божий задум у повсякденному житті.¹⁰¹ Християнин має право вільно обрати собі духівника, особу, що є покликана на служіння з влади Церкви, котра отримала її благословення й має досвід духовного життя.¹⁰² Завданням ж духівника є допомогти людині досягнути святості, до якої кличе Господь.¹⁰³ У Катехизмі «Христос наша Пасха» зазначено: «У парафіяльному житті духовне наставництво здійснюється здебільшого, хоч і не виключно, у святій Сповіді.»¹⁰⁴ Свята Таїна Сповіді є першим досвідом духовного життя християнина, у якій він робить перший крок до досягнення християнських чеснот та зрілого духовного росту. Усі ці речі є взаємопов'язані між собою і здійснюються з Божої благодаті, котра допомагає християнину досягти святості.

Святість закликає до особистісної переміни, стати іншим, змінити хід своїх думок, а відтак і вчинків. В основі християнської моралі є віра, – це чеснота, що окреслена у головних трьох християнських заповідях: віра, надія, любов¹⁰⁵. У Катехизмі УГКЦ промовисто подані заголовки підрозділів, що пояснюють ці три заповіді: а) Віра – основа християнського життя; б) Надія – сила християнського життя; в) Любов – зміст християнського життя¹⁰⁶. Глибокий зміст, що вкладений у кожному з цих розділів, відкриває перед християнином шляхи до святості. Про головну

¹⁰⁰ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 827.

¹⁰¹ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 828.

¹⁰² Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 829

¹⁰³ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 829

¹⁰⁴ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 830

¹⁰⁵ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 837

¹⁰⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», 258

чесноту – любов – у Катехизмі сказано: «Найважливішою чеснотою, зродженою з віри, є чеснота божественної любові, що її Бог дарує християнинові – новому творінню у Христі.» Чеснота любові виявляє себе у сім'ї. І хоч у час кризи під впливом різноманітних обставин любов стає непомітною, себто такою, що у сварці може скластися уявлення, що подруги не виявляють її при взаємодії одне з одним, вона є основоположною у ході вирішення сімейних труднощів.

Окрім духовного наставництва, християнського виховання, знань про християнські чесноти, індивідуального звертання у себе для вирішення труднощів, важливим до розуміння є також і властивості інтелекту. Ігор Козловський, український релігієзнавець, що провів у полоні квазі-республіки «ДНР» понад 700 днів¹⁰⁷, на основі пережитого сформував безцінний досвід. Він стверджує, що у теперішній час людина має перебувати в системній особистій кризі, адже усі кризи концентруються в особистості і травмують її¹⁰⁸. Криза і травма посилюється, оскільки людина істота соціальна й сугестивна і залежить одна від одної¹⁰⁹. Тож коли людина переживає кризу, вона стикається з внутрішньою напругою, котру, здається, неможливо здолати і, на цьому етапі, починається пошук сенсових відповідей¹¹⁰. Пошук відповідей вводить людину у процес розвитку, вона починає шукати зачіпки, які допомогли б їй вирішити свою проблему. Перебуваючи у процесі, людина водночас розвивається і дорослішає. Якщо вона живе духовним життям, дорослішає її духовність, розширюється її знання. Хибно вважати, що пошук відповідей на людські кризи, а почасти говоримо про кризу духовну, екзистенційну, є абстрактним. Ігор Козловський стверджує, що інтелект екзистенційний та сенсовий потребує

¹⁰⁷ <https://hromadske.ua/posts/velykyi-obmin-koho-zvilnyly-z-polonu-boiovykiv-na-donbasi>

¹⁰⁸ Козловський І, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. (Колесо життя, Київ, 2023 р.) 27 ст.

¹⁰⁹ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 27

¹¹⁰ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 28

конструктивних відповідей.¹¹¹ Кожна криза пов'язана з викликами, з існуванням людини, що не усвідомлює власної відповідальності.¹¹² Козловський зауважує на семантиці слів «відповідальність», котра є похідною від слова «відповідь», і синонімами слова «ідентичність», себто, відповідність¹¹³. Живучи у кризах, людина створює власний безпечний простір, у якому все для неї є звичним та зрозумілим. Однак, як тільки людина виходить за його межі, то до неї приходить усвідомлення, що на практиці вона нічого не знає.¹¹⁴ Від так, говорить І.Козловський, розпочинається «життя в душі, духовне перевтілення».¹¹⁵ На його думку, людський вимір з'являється тоді, коли людина має навичку рефлексувати, перш ніж відреагувати на стимул, подразник, тощо.¹¹⁶ Таким чином, людина проявляє своє людське, свій інтелект.

Козловський розрізняє три види інтелекту з поміж комплексів індивідуальних інтелектів, що є у кожної людини: різнобічний, динамічний та індивідуальний, і наголошує – інтелект – не константа.¹¹⁷ Незалежно від того, на якому рівні і яким чином людина використовує власний інтелект, кожному властиво робити помилки чи вчинки, котрі жодним чином можуть не корелювати з інтелектом. Інтелектом він називає «спроможність розуму ставити сенсові запитання і шукати сенсові відповіді».¹¹⁸ У повсякденні, що містить у собі ті чи інші виклики, людина стикається з екзистенційним вакуумом, відтак під час кризи сенсові запитання стають екзистенційними.¹¹⁹ Ключовим запитанням, яким послуговується Ігор

¹¹¹ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 28

¹¹² І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 28

¹¹³ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 29

¹¹⁴ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 32

¹¹⁵ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 32

¹¹⁶ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 33

¹¹⁷ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 50

¹¹⁸ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 51

¹¹⁹ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. 52

Козловський є «навіщо?», оскільки таке запитання спрямовує у майбутнє, в той час, як запитання «чому?» повертає людину у минуле.¹²⁰

Це може слугувати поясненням того, як сторінки Святого Письма, Христова наука, промовляють до людини. На їх сторінках розповідається історія реальних людей, грішників і праведників, врешті-решт історія сотворення та еволюції людини у світі. Драма Христа у Новому Завіті викликає низку запитань, але ключовим для якомога ефективнішого тлумачення та відповіді є «навіщо?». «Навіщо Він вчинив чи сказав так?» - і відповідаючи, ми стаємо на шлях процесу, розвиваємось разом з пошуком відповіді.

У подружжі особливим та важливим умінням є діалогувати. У розмові, подруги мають змогу висловити свої переживання та вкотре проартикулювати свої відчуття, без викривлень і зайвих здогадок зі сторони партнера. В таких діалогах також проглядаються цінності, ставлення партнерів одне до одного. Сенсові запитання несуть у собі ціннісний аспект для кожної людини, саме вона наповнює їх змістом, і відповідаючи на них, виокремлює для себе справжні, глибокі цінності. У сім'ї, подружжі, справжньою та реальною цінністю буде – любов. Любов являє собою індивідуальний набір змістів кожного, хто проявляє її. Відтак, у подружжі важливим є не тільки любити, але й повсякчас пригадувати собі «чому» і «навіщо» любиш, аби задіяти усі рівні багатогранного інтелекту та глибше відрефлексувати власні почуття та емоції. Володіння трьома рівнями інтелекту створює підвалини для кращої взаємодії у подружжі, допомагає віднайти у собі внутрішні ресурси, застерігає від деструктивної поведінки. Розуміння власних почуттів дає змогу зрозуміти і сенс об'єкта любові, і значення, що вкладається у це слово. Віра наповнює людину сенсами і дає їм зміст. А увесь зміст християнської віри виражає одна з центральних ідей

¹²⁰ І. Козловський, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*.52

Нового Завіту – любов.¹²¹ Любов є центральною концепцією вчення Ісуса, і вона стала наріжним каменем етики Павла.¹²² Щоб подружжя могло сповна збагнути сенсовність любові, для нього корисно було б читати та рефлексувати над уривками Святого Письма. Про навичку правильного та глибшого читання повинен подбати духовний наставник, що супроводжує подружжя у процесі розвитку власної духовності. Саме читання текстів Святого Письма відкриває подругам новий вимір власної духовності. Вірші, що наповнені метафоричним змістом, допомагають застосовувати декілька рівнів інтелекту: творчий, екзистенційний, раціональний. Читання Біблії розширює внутрішній простір особи, що є недоторканою складовою поняття «свобода». Іншими словами, Біблія розвиває внутрішню свободу людини, і як наслідок, дає змогу осмислювати, досліджувати себе і Бога у суспільній матриці, шукати сенсові відповіді.

Пропонуючи вищезгадані способи досягнення внутрішнього миру та злагоди, спробуймо розглянути метод контемпляції. Перший пункт Катехизму Католицької Церкви звучить так: «Життя людини - знати й любити Бога. Бог, безконечно Досконалий і Щасливий Сам у Собі, задумом чистої доброти Своєї і вільною Своєю волею створив людину, щоб вона була причетною до Його щасливого життя. Саме тому в будь-який час і в будь-якому місці Він близький до людини. Він звертається до людини, допомагає їй шукати Його, пізнавати Його і любити Його всіма її силами. Він скликає усіх людей, розпоршених гріхом, до єдності Своєї родини - Церкви. Для цього послав Він Сина Свого як Відкупителя і Спасителя, коли настала повнота часу. У Ньому і через Нього Бог усиновляє людей у Святому Дусі, а отже - робить їх спадкоємцями Його щасливого життя.»¹²³

¹²¹ Günther Walther, "Love" in *The New International Dictionary of the New Testament*, ed. Colin Brown, vol. 2 (Grand Rapids: The Zondervan Publishing House, 1986), 542.

¹²² Ernest Best, *A Critical and Exegetical Commentary on Ephesians* (Edinburgh: T&T Clark, 2001), 645.

¹²³ *Катехизм Католицької Церкви, пар.1*

Метод контемпляції, він же метод споглядання, вчить бачити Боже творіння, задіювати навичку глибше переживати те, що нас оточує. Контемпляція є явищем релігійним і безумовно потребує віри у Бога, життя у Бозі. До прикладу, Томас Мертон, католицький богослов та монах автор понад сімдесяти книг, в тому числі й поетичних, написав книгу «Нові зерна контемпляції», у якій поділився своїми роздумами щодо того, що таке контемпляція. Він вважав, що контемпляції неможливо навчитися, адже вона є даром.¹²⁴ З цього може видатися, пощо говорити про контемпляцію, якщо її неможливо навчитися. А про те, метод контемпляції, згідно з Мертоном вимагає двох ключових складових, котрі були описані вище: усвідомлення запитання та усвідомлення відповіді.¹²⁵ Про контемпляцію він каже наступне: «...це найвище вираження інтелектуального і духовного життя людини. Це вдячність за життя, за свідомість і за існування, усвідомлення того, що життя та наше існування походять від невидимого, трансцендентного і безконечно багатого Джерела. Контемпляція - це також відповідь на поклик Того, хто не має голосу, і який все ж промовляє через усе, що існує, і який найбільше говорить у глибині нашого єства, бо й ми самі є Його словами.»¹²⁶ Зважаючи на це, метод споглядання як спроба розмови з Богом може стати тим необхідним інструментом, що допоможе погамувати як і особисті кризи, так і збагатитися духовно. Проте, Мертон також зауважує і ризики, які можуть призвести до хибного розуміння контемпляції, говорячи: «Ніщо так не обурює, як псевдонаукове окреслення контемплятивного досвіду. Єдина причина цього - те, що той, хто робить спробу такого визначення, має спокусу діяти з психологічного погляду, проте немає відповідної психології контемпляції. Описати "реакції" і "почуття" - означає переносити

¹²⁴ Мертон Томас, «Нові зерна контемпляції» Львів, Видавництво «Свічадо» 2009, с.9

¹²⁵ Мертон Томас, «Нові зерна контемпляції» Львів, с.6

¹²⁶ Мертон Томас, *Нові зерна контемпляції* 3-8

контемпляцію туди, де її не слід шукати, в поверхневій свідомості, де її можна спостерігати за допомогою роздумів.»¹²⁷

Потрібно відкинути раціональний спосіб пізнання, філософський¹²⁸. І додає, що тільки в покорі та усвідомленості свого таїнственного буття як людей, з усією Його могутністю, силою та добротою, можна стати на шлях контемпліції.¹²⁹

Іншою складовою до контемпліції, або тим, з чого вона починається, є віра¹³⁰. Віра – це взагалі суть усього, на чому тримається кожна окрема людина, з чого складається подружжя, і те натхненне джерело, що має силу зміцнити його. Мертон вважає, що віра не здатна догодити розуму сповна, але віра це про згоду розуму.¹³¹ Отже, стаючи на шлях до споглядання Бога, варто відкинути намагання досягнути щось мислинне, навмисне шукати способів пережити це відчуття, потрібно просто бути у вірі та бажати єдності з всюдисущим Богом. "Бог був усім в усьому" (1 Кор. 15,28).

Використовуючи базові знання віри та способи споглядання (контемпліції), подружжя може досягти у своєму спілкуванні злагоди та гармонії. Найдієвішим методом контемплювати у подружжі є спільне часопроведення на природі. Національні парки, гори, моря, озера, річки, луки тощо, саме ця частка нерукотворного творіння Бога є тим засобом, де варто шукати примирення з собою. Ясна річ, що це не допоможе вирішити кризу цілком, проте помірна фізична активність серед зелені, споглядання природних ознак, задіє усі рівні інтелекту, наštовхне мозок на екзистенційні роздуми. Природне середовище, як явна ознака Божого творіння, допомагає сконцентруватися на глибших темах і поставити собі правильні, сенсові запитання. Це допоможе подружжю звернутися у

¹²⁷ Мертон Томас, *Нові зерна контемпліції* 3-8

¹²⁸ Мертон Томас, *Нові зерна контемпліції* .3-8

¹²⁹ Мертон Томас, *Нові зерна контемпліції* 3-8

¹³⁰ Мертон Томас, *Нові зерна контемпліції* 42

¹³¹ Мертон Томас, *Нові зерна контемпліції*. 43

середину самих себе та знайти своє «Я». Спершу проводиться власний аналіз, на підсвідомому, мисленнєвому рівні, тоді ж, внутрішні переживання в сукупності з дарами навколишнього, звертають думку у речі надприродні, і дозволяють замислитися над власною ідентичністю. Звертається увага на кожен окрему деталь у природі і її гармонію між собою. Попри те, що вона різна, так само індивідуальна, як і людина, їхня різність створює між собою гармонійний контекст Божого творіння. І ця історія також про святість, адже бути святим – це бути індивідуальним та повсякчас змінюватися. Думка про те, що усе довкола – це святе, надає змісту оточенню, заворює, продукує духовні роздуми та повагу до всього живого. Духовні переживання означають співдію у Божій благодаті, життя правдами віри, з Ним та з нашими близькими. Коли подружжя перебуває наодинці з природою, з собою і одночасно з партнером, відбувається інтимний та почасти містичний процес. Така контемплативна медитація у природньому середовищі, ніби «оголює» людську душу, і ця нагота, себто, відкритість, створює безпечне середовище, у якому подруги спілкуються лагідно, слухаючи одне одного.

3.2. Душпастирський супровід християнського подружжя УГКЦ в часі воєнного конфлікту

Душпастирство – це дар і покликання, основа і мета Церкви. Це мистецтво, що допомагає провадити християнина у його вірі, тлумачить її, опрацьовуючи духовність з раціональної та екзистенційної площини. Душпастирство – це також і обов'язок, до якого кличе Господь. Адже Ісус Христос є втіленням і вінцем священнослужителя, тож обов'язком кожного душпастиря, щонайменше, є показати людині велич і красу Божого провидіння.

Війна охопила усю українську націю, відтак, Церква, завданням якої дбати про духовне життя людини, зобов'язана докласти необхідних зусиль для допомоги постраждалим від агресії. Почасти душпастирі стають тими, до кого приходять у скруті, просять допомоги і обов'язок священнослужителя супроводжати таких осіб, створити безпечний простір з чітким розумінням, що ні він (отець), ані Бог, не покинув людину.

Душпастирський супровід подружжя перегукується з Євангелізацією, або ж принаймні, має непряму, дещо видозмінену дію. Адже говорити про проблеми у подружжі, означає рефлексувати про них з християнської перспективи, звертаючись до сторінок Святого Письма. Водночас, це не відкидає додаткову допомогу спеціаліста ззовні, якщо душпастир, як духовна особа, бачить, що вона є необхідною у подружжі. Ба навіть більше, така співпраця допоможе комплексно підійти до вирішення проблем.

Українська Греко-Католицька церква ще від початку АТО (антитерористичної операції), активно долучена у процес душпастирювання військових та їх сімей. Так, до прикладу, отець Андрій Зелінський, член католицького чернечого ордену Товариства Ісуса, священник УГКЦ, був першим військовим капеланом при штабі АТО, і одним з перших, що отримав дозвіл нести служіння безпосередньо в зоні бойових дій¹³².

З 3 по 13 вересня 2023 року відбувався Синод Єпископів УГКЦ, в Українській Папській Колегії святого Йосафата в Римі, де головна тема була «Душпастирський супровід постраждалих від війни».¹³³ Із головною темою доповіді «Душпастирський супровід УГКЦ постраждалим від російської агресії. Зцілення ран» виступав єпарх Ольштинсько-Гданський УГКЦ із Польщі, владика Аркадій Трохановський. На синоді, владика висунув

¹³² <https://theukrainians.org/chotyry-zhyttia-andriia-zelinskoho/>

¹³³ <https://ugcc.ua/data/ztsilennya-razom-z-osoboyu-isusa-hrysta-vladyka-arkadiy-trohanovsky-dopoviv-pered-synodom-na-golovnu-temu-3521/>

пропозиції для душпастирства, ось як інформаційний сайт Української Греко-Католицької Церкви подає уривок доповіді: «Треба заснувати спеціалізоване душпастирство, а також системне психологічне консультування, — вважає владика Аркадій. — Це — ставлення до чоловіків, які після досвіду війни повинні реально пристосуватися до функціонування в цивільному суспільстві, позбавленому ворожнечі, ненависті та реваншизму. Це — вивчення від нуля цінностей, які позитивно формують людину. Показати тривалість подружжя — це дуже серйозне завдання. Для цього нам потрібен новий пасторальний стиль.»¹³⁴ Те, що владика назвав «спеціалізоване душпастирство», можна перефразувати у «душпастирство нового зразка», або таким, що відповідає на виклики сьогодення відповідними методами. Сучасна людина почасти перебуває у віртуальній реальності, її думки та емоції спрямовані туди, у соціальні мережі. Тому і не дивно, що людина відчуває депресію, тривогу, втому та інші неприємні емоції, що подекуди призводять до психологічних розладів.¹³⁵ Проте, це також є новітнім інструментом, що допомагає душпастирям проводити євангелізацію, робити Церкву не віртуальною, а ближчою. В такий спосіб руйнується безліч архаїзмів, мітів та стереотипів щодо образу священника, а у людини закладається довір'я і розуміння церковних устроїв. Цей спосіб душпастирства не є кінцевим чи вичерпним, а лише додатком задля привернення уваги, зацікавлення та мотивації подальшого, самостійного пошуку для духовного збагачення.

Важливо зазначити, що УГКЦ має свою інтернет структуру. Кожна з існуючих комісій УГКЦ має свій сайт, безпосередньо на якому розміщена уся необхідна інформація щодо діяльності комісій, прийнятих рішень, контактів головуючих осіб, тощо. Окрім того, на кожному сайті є підсайт

¹³⁴ <https://ugcc.ua/data/ztsilennya-razom-z-osoboyu-isusa-hrysta-vladyka-arkadiy-trohanovskyy-dopoviv-pered-synodom-na-golovnu-temu-3521/>

¹³⁵ https://www.bbc.com/ukrainian/science/2012/01/120113_internet-addiction_brain_ko

спільнот, котрі безпосередньо здійснюють своє служіння у відповідному напрямі.

Відтак, важливим є розгляд Комісії у справах родини, оскільки вона опікується сім'ями та має свій веб-сайт на якому розміщує усю відповідну інформацію про свою діяльність. На сайті розміщені підрозділи: «Про комісію», «Готуємося до подружжя», «Подружжя та родина», «Сімейне порадицтво», «Служіння сім'ям».¹³⁶ У розділі «Про комісію» подана інформація про статут, єпархіальні осередки і напрямки діяльності. Підрозділ «Напрямки діяльності» поділяються на «Щасливі стосунки та їхнє продовження», що переводять на новину, датовану 2016 роком, де на «Радіо Марія» від організаторів курсу «Щасливі стосунки та їхнє продовження» розповідають про мету вищезгаданого курсу.¹³⁷ У підрозділі «Координаційні зустрічі» маємо новину датовану 2019 роком, у якій йдеться про аналіз діяльності комісії та її планів на подальший рік.¹³⁸ У підрозділах «Мій друг – наставник», «Одна Церква – одна дитина», «Група підтримки прийомних батьків та батьків усиновителів», «Шануй Батька і Матір» - йдеться здебільшого про сам проект і його цілі. Усі вони опубліковані у період з 2016 по 2019 роки.¹³⁹ Тільки підрозділ «Про родинні рухи в УГКЦ» датований 26 травня 2022 роком.¹⁴⁰ У ньому йдеться про семінари та програми сімейного служіння «Від сім'ї до сім'ї. Зростати. Свідчити. Служити».¹⁴¹ Також є згадка про перше онлайн навчання для подружніх пар в рамках цієї програми, котре опубліковане ще у 2020 році¹⁴².

У розділі «Готуємося до подружжя» знайдемо підрозділи з переадресацією на сторінки єпархій, а також Facebook сторінку руху «Світо-

¹³⁶ <https://rodyna.ugcc.org.ua/u-lvovi-prezentuvaly-pereklad-novogo-dokumentu-katehumenalni-napryamni-podruzhnogo-zhyttya/>

¹³⁷ <https://rodyna.ugcc.org.ua/category/diyalnist-komisiyi/shhaslyvi-stosunky-ta-yihnye-prodovzhennya/>

¹³⁸ <https://rodyna.ugcc.org.ua/category/diyalnist-komisiyi/koordinatsijni-zustrichi/>

¹³⁹ <https://rodyna.ugcc.org.ua/category/grupa-pidtrymky-pryjomnyh-batkiv-ta-batkiv-usynovytelev/>

¹⁴⁰ <https://rodyna.ugcc.org.ua/category/diyalnist-komisiyi/pro-rodynni-ruhy-v-ugkts/>

¹⁴¹ <https://rodyna.ugcc.org.ua/category/diyalnist-komisiyi/pro-rodynni-ruhy-v-ugkts/>

¹⁴² <https://rodyna.ugcc.org.ua/vpershe-komisiya-ugkts-u-spravah-rodyny-rozpochala-onlajn-navchannya-dlya-podruzhnih-par-vid-sim-yi-do-sim-yi-zrostaty-svidchyty-sluzhyty/>

Життя, Домашня Церква».¹⁴³ Що стосується інших розділів, то вони також переводять нас до новин про події, що відбулися в минулому, а розділ «Сімейне порадництво» не видає жодних результатів.¹⁴⁴ У вкладці «Служіння сім'ям» пропонуються «Документи Церкви про сім'ю», а саме: «Humanae Vitae» Папи Павла VI, про належний порядок передавання людського життя, Апостольське повчання «Familiaris consortio» Святішого отця Папи Івана Павла II, «Rerum Novarum» Папи Лева XIII, «Deus Caritas Est» Святішого отця Венедикта XVI та «Arcanum Divinae Sapientiae» Папи Лева XIII.¹⁴⁵ Важливим є той факт, що переклад енциклік зібрано на одному інтернет-ресурсі, а це означає, що гіпотетично, хтось з подружжя чи членів сімей зможе ознайомитися з важливими працями, що сприяють зміцненню християнського подружжя.

З аналізу сайту Комісії УГКЦ у справах родини можемо побачити, що сам сайт впродовж останніх двох років не наповнюється і не змінюється. Зокрема, якщо прогорнути сторінку вниз, побачимо дати «2016-2020», що означають дату запуску (2016 рік), та дату, коли востаннє сайт тим чи іншим чином обслуговувався (2020 рік). Це, у свою чергу, може викликати занепокоєння у вірян, котрі готуються стати подружжям чи вже ним стали і потребують якісних духовних матеріалів, як у текстових, так і у відео-форматах. Якщо центральне джерело душпастирства сім'ї комплексно не функціонує, або ж здійснює своє служіння у поодиноких випадках, то це впливатиме на якісну допомогу християнським сім'ям.

Комісії у справах родини було б добре запозичити практику своїх колег з Комісії УГКЦ у справах молоді. Їхню сторінку можна окреслити як «сайт-проект», що носить назву «Дивен Світ»¹⁴⁶. Звісно, кожен ресурс не має межі свого вдосконалення, проте у порівнянні побачимо, що сайт

¹⁴³ <https://www.facebook.com/dc.lviv.ua/>

¹⁴⁴ <https://rodyna.ugcc.org.ua/category/simeyne-poradnuctvo/>

¹⁴⁵ <https://rodyna.ugcc.org.ua/category/resursy/dokumenty-tserkvy/>

¹⁴⁶ <https://dyvensvit.org/>

Комісії у справах родини потребує суттєвої уваги та комплексних рішень. Це повинно стати завданням Комісії – побудова впливової та авторитетної інституції з душпастирювання родин, сімей, подружжя. Власне, у статуті Комісії вказано, що вона: «є виконавчим і дорадчо-консультативним структурним підрозділом Курії Глави УГКЦ.»¹⁴⁷ Відтак, священники безпосередньо на парафіях матимуть респектабельний мережевий ресурс з розробленими та схваленими методиками, пропозиціями, іншими дидактичними матеріалами для комплексного, і, найголовніше, якісного душпастирства християнських сімей.

З нашої точки зору – це те, що корисно було б зробити на цьому шляху. Переглянути власні ресурси: фінансові, людські тощо. Так можна визначити, у якому стані зараз знаходиться ця галузь душпастирства. Зокрема добрим буде проведення «SWOT» аналізу, що має на меті визначити слабкі та сильні сторони, можливості проекту і його потенційні ризики¹⁴⁸. Наступним кроком буде сприяння та усіляка підтримка з боку колег, зокрема у запозичені уже працюючих механізмів роботи та аналізу у їх вдалій реалізації на практиці. Говорячи про ресурс, варто згадати Школу медіа та комунікацій Українського католицького університету. Залучення студентів та викладачів до роботи над сайтом Комісії у справах родини, значно б допомогло у розширенні душпастирської опіки для подружжя та сімей. Однак, варто відзначити зібрану за роки інформаційну базу у відкритому доступі енциклік на тему подружжя, сім'ї, статевої та інших корисних категорій, що допоможуть ознайомитися з християнською наукою на тему подружжя.

Ще одним інтернет-ресурсом душпастирювання є канал «Nebo On», що активно розвивається і на регулярній основі випускає відео на платформі

¹⁴⁷ <https://rodyna.ugcc.org.ua/pro-komisiyu/>

¹⁴⁸ <https://www.investopedia.com/terms/s/swot.asp>

YouTube¹⁴⁹. Він утворився і продовжує свою активну діяльність завдяки спільній праці представників УГКЦ і РКЦ. Канал взяв за мету розповідати чесно та доступно про християнство усім без винятку. На ньому публікуються відео на широкі теми: від - хто такі масони, до - як читати ікони та Біблію. Також є ролики на тему подружжя, сексуальності, статевого життя. Обговорення у цих темах беруть священнослужителі та активні миряни, що мають поглиблену катихезацію і можуть дискутувати з душпастирями на рівних. Таким прикладом душпастирства через соціальні мережі є отець Тарас Бровді, о.Роман Демуш та Падре Серж (Олексій Гончаров). До прикладу, на YouTube каналі «Nebo On» є розмова з о. Тарасом Бровді про те, як знайти свою людину.¹⁵⁰ А отець Роман Демуш, що є заступником голови Патріаршої комісії у справах молоді, разом з отцями Тарасом Бровді та Падре Сержем активно впроваджує низку проєктів, крайній з яких називається - «За_Пости».¹⁵¹ Ясна річ, що це вибірка душпастирів-блогерів, котру помітно завдяки вдалому використанню соціальних мереж як засобу Євангелізації. Сам факт, що усім цим отцям УГКЦ дозволяється, підтримується та заохочується такий вид душпастирства, свідчить про те, що греко-католицька Церква рухається у правильному напрямку. Вона розуміє виклики сьогодення, вдало адаптується та використовує наявні їй інструменти. Це робить душпастирювання адаптивним, глобальним та конкретним і, щонайголовніше – доступним.

«Veritas» - Євангелізаційний медіапроєкт Мукачівської Дієцезії Римсько-Католицької Церкви активно веде та популяризує християнський контент.¹⁵² Канал вирізняється якісною каталогізацією відео та їхньою регулярною публікацією. Зокрема на «Veritas» знайдемо серію лекцій про

¹⁴⁹ <https://www.youtube.com/channel/UCVXR2zoY8ID59OmbPyA9PZw>

¹⁵⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=p4kxuwZnjik>

¹⁵¹ <https://www.youtube.com/watch?v=kQ9zcaAoZ6k>

¹⁵² <https://www.youtube.com/@Veritasrkc/videos>

батьківство під час війни, організацією якої займались особи задіяні у душпастирство родин.¹⁵³ Окрім каналів YouTube, є також і онлайн-ресурси, такі як: «Дивен Світ» та католицький часопис «CREDO», що теж поширює тематичні наративи.

Очевидно, що душпастирський супровід подружжя здійснюється також безпосередньо на кожній парафії індивідуально. Гарнізонний храм у Львові, до прикладу, безпосередньо опікується задоволенням релігійних потреб військовослужбовців та їхніх сімей¹⁵⁴. Організуються окремі зібрання, групи підтримки, тощо.

Душпастирський супровід подружжя у часі війни є одним з пріоритетних напрямків у діяльності Української Греко-Католицької Церкви, відтак, реалізується низка ініціатив безпосередньо від Архиепархій на місцях.¹⁵⁵

Фундаментом, з якого формується християнський шлюб є віра, виховання на християнських засадах. Тлумачити та формувати, виховувати та направляти – є одним із завдань Католицької Церкви. Саме завдяки католицькій думці, її доктринам та енциклікам про шлюб та сім'ю, усі вірні мають глибше розуміння сенсовості та важливості християнського подружжя. Католицька думка тлумачить ціннісні аспекти, розуміє переживання подругів та активно займається їхнім душпастирством. Подружжя безумовно є гарантією розвитку Церкви та спільноти. Католицька Церква також чітко розрізняє громадянський шлюб та церковний, повсякчас наголошуючи на співпраці Церкви та держави.

¹⁵³<https://www.youtube.com/watch?v=xqvWmMjELS8&list=PLArIjNrAky4WF50ZJ6LU5Kx7DnguAeCo&index=4>

¹⁵⁴ <https://kapelanstvo.info/vijskove-kapelanstvo/>

¹⁵⁵ <https://ugcc.lviv.ua/2024/03/29/vidbulasya-duhovno-psyhologichna-vidnova-dlya-simej-pry-referenturi-rodyny-lvivskoyi-arhyeparhiyi/>

Моральна проблематика війни і миру полягає в тому, що вона нівелює людську гідність. Війна заторкує питання екзистенційного характеру: добро і зло, свобода, справедливість, смерть, насильство, цінності, обов'язок, душа. Війна руйнує та ставить під загрозу засоби для існування, соціально-економічні сфери страждають і відкидають на маргінес вразливі верстви населення. У цих перипетіях людині потрібно боротися з викликами та продовжувати жити у тих обставинах, що склалися. Страждання та терпіння – є частиною християнського життя. Відкуплення Ісуса Христа та Його життя до розп'яття, слугує для християн усіх конфесій надією на краще майбутнє, віру у життя вічне. Християнська віра стає тим стержнем, що допомагає людині приймати реальність, вдосконалюватися та зростати, не даючи злу панувати над собою. Віра робить людину людиною, даючи їй простір для міркувань про смерть, життя, потойбіччя. Такої змоги осмислювати власне буття немає ніхто на планеті, тільки людина.

Християнське подружжя стикаючись з жахами війни, завдяки Христовій науці, Вченню Церкви, має надійні опори для подолання тих чи інших криз. Починаючи від побутових проблем, закінчуючи питаннями, що безпосередньо стосуються смерті. Церква є без перебільшення тим основним надбанням, що має силу допомогти подругам подолати кризу. З Церкви походять й інші, глибші сентенції, що не дають людській душі занепасти, розвивають духовність кожного з подруг окремо. Усе починається з християнського виховання. З малечку зростаючи у християнських цінностях, людина має здатність набувати добрих, богонатхненних, моральних чеснот. Трьома ключовими, головними чеснотами є: віра, надія і любов. З них формуються моральні чесноти. Згадка про плоди та дари Святого Духа також є необхідною складовою та засобом до подолання криз у подружжі. Сам факт знання про ці чесноти не гарантує їх вдалого застосування. Потрібне вміння ставити сенсові запитання, адже саме вони допомагають глибше зануритися у власну

духовність. Таким чином, людина знаходиться у процесі, вона розвивається і на цьому шляху вдосконалюється її духовна складова. Сенсові запитання та пошук відповідей задіюють три основні рівні інтелекту: різнобічний, динамічний та індивідуальний, а також звертають людську думку до власного ества «хто я?». Ці три, поділяються на низку інших інтелектів, що є у кожної людини, і усі вони - індивідуальні та особливі. Ключовим є інтелект екзистенційний, адже він передбачає пошук відповідей на невідповідність людського існування і власне місце у цьому світі, а також, беззаперечно, про спроможність долати кризу. Наступним щаблем у духовності є метод контемплляції і вміння контемплювати. Це допомагає осягнути вже не просто самих себе, а Творця. Це інтелектуальна та духовна здатність людини прагнути до пошуку Бога, дякувати за життя. Дивитися на світ як на Божий дар, перемінитися, стати на шлях до святості. Позаяк, духовні практики не можуть обійтися без молитви. Її сакраментальне значення у житті християнина переводить думки

Задля якісної імплементації та правильного розуміння віри, у формуванні відважного християнина, сім'ї, подружжя, необхідною складовою є душпастирство. Духовні наставники, що мають більший духовний досвід і глибше розуміють питання віри, є тими особами, що допомагають подружжю зберігати єдність та жити християнськими чеснотами. Без служіння священників, дияконів, монашого чину, катехитів, неможливою була б Євангелізація, здійснення Святих Таїнств та розуміння їхнього сенсу.

Безумовно можна ствердити, що дієвим та масштабним у своїй суті є служіння душпастирів УГКЦ у часі воєнного конфлікту. Греко-католицька церква має усі необхідні ресурси та інституції, аби душпастирювати на усіх рівнях: кожна Архиєпархія має свої спільноти, ініціативи. Окремі священнослужителі користуються власною медійністю, таким чином роблячи Церкву відкритішою та доступнішою широкому колу людей.

Відтепер не тільки віряни, але й люди, що були віддалені від Церкви та релігії, мають змогу буквально у «декілька кліків» ознайомитися з християнством. Для подружжя, це означає більше інформації у вільному доступі, для Церкви – довіра мирян та авторитет. Ще з початку «АТО» греко-католицька церква здійснює своє служіння, і з кожним роком тільки поглиблює і масштабує спосіб душпастирювання.

Перед Церквою також стоять виклики, але суто операційного характеру: перегляд та покращення власних комунікаційних каналів, такі як сайти, сторінки у соціальних мережах тощо. Почасти, деякі з цих інформаційних джерел застаріли або тривалий час не оновлювалися, що може спричинити нерозуміння і втрату довіри серед вірян. Адже перш за все завданням душпастиря є «прихилити людині небо».¹⁵⁶ Шляхи до вирішення цих проблем у греко-католицької церкви також є. УГКЦ володіє великим людським, фаховим ресурсом, має авторитет та підтримку не тільки серед вірян, але й безпосередньо може залучитися підтримкою Католицької Церкви у окремих питаннях.

Завдяки надбанню Католицької Церкви, її соціальній доктрині, папським енциклікам, Українська Греко-Католицька Церква має багаті та різнобічні знання, що допомагають подружжю долати моральні виклики у часі війни. Успіх їх застосування напряду залежить від рівня духовності чоловіка та жінки. Відтак, корінь моральної проблематики так чи інакше знаходимо у сім'ї, що виходить з подружжя: подружжя – сім'я, сім'я – подружжя. Якісний синтез Христової науки та Католицького вчення, з його комплексним впровадженням у життя вірних, за підтримки держави, допоможе уникнути морального занепаду суспільства у період великих викликів. Ба більше, християнське виховання та його усвідомлення,

¹⁵⁶ <https://theukrainians.org/chotyry-zhyttia-andriia-zelinskoho/>

допомогло б унеможливити появу нових збройних конфліктів чи насильства у всіх його проявах.

Висновок

У часи війни, подружжя стикається з загрозою смерті когось із подруг. Ця загроза стає реальністю у повсякденному житті подружжя і починає заторкувати питання, які за умов мирного життя рідко коли по-справжньому проговорювались – це питання про потойбічне, містичне, надприродне, зрештою, це питання, що безпосередньо стосуються віри. Ця проблема постає настільки гостро, що рутинна з її нашаруванням зі звичних радощів та проблем відчувається вже по-іншому. Проблеми здаються непереборними, а радість - недоречною. В таких контекстах людська особа розчиняється і втрачає зв'язок сама з собою, а часом, із коханою людиною. Війна стає тією реальною межею, за якою людська думка намагається осмислити релігійні контексти. Богословські відповіді про важливість християнського подружжя цілком розкривають усю її повноту. Союз чоловіка і жінки першочергово є Божим задумом, що сповнений гідності. Саме Господь наділив подружжя гідністю, коли зробив його Таїнством. Таїнством, себто тайною, могутньою та глибокою у своїй суті, що має здатність надприродним чином впливати на життя чоловіка і жінки. Це Таїнство творить добровільний союз чоловіка і жінки, у якому сповна реалізується правдива свобода людини та Божий дар – дітонародження. Шлюб стає тим виміром християнського буття, що йде на користь чоловіку і жінці, їхнім дітям, а відтак і спільноті. Християнський шлюб освячений Богом, і опісля, він перестає бути суто явищем культурним або необхідною складовою задля виживання – цей шлюб стає на шлях до святості, до розуміння Божественної природи, до глибших стосунків між чоловіком і жінкою. У шлюбі очевидним стає наратив любові, що є наскрізною темою християнської віри. Міцне подружжя стоїть на вірі, надії та любові, котре стає співтворцем дару життя та носієм християнських цінностей.

Актуальність теми магістерської праці полягає в тім, що починаючи з 24 лютого 2022 року, безліч українських родин розділила війна. Ба більше, не меншу кількість сімей війна розділила ще у 2014 році. Відповідно, масштаби проблеми стали більшими, рязучими та гострими. Війна це про несправедливість, про гострі моральні питання, постійну емоційну напруженість і повсякчас, про надію. Коли мова йде про християнське подружжя, його природу, передумови створення, то можемо побачити, що воно є одночасно сильним у своїй суті, і в той же час вразливим. Відтак, дослідження теми християнського подружжя у контексті російсько-української війни є актуальним як ніколи раніше.

Оригінальність теми характеризується аналізом моральних викликів християнського подружжя і способів їх подолання у період воєнних дій, так як раніше цього не досліджували. Новизна цього дослідження полягає в тім, щоб дослідити, чи здатне, і за допомогою яких інструментів, християнське подружжя долає моральні виклики та відповідає на них. Через бойові дії змінюється і світогляд людини, вона переживає ненормальні для свідомості події. Після таких подій тяжко повернутися у звичне життя, а тим паче, у подружжя. Це стає причиною розлучень, сварок, конфліктів.

Метою роботи є спродувати теоретичні висновки з аналізу моральних викликів християнського подружжя та перебуваючи в контексті російсько-української війни, висунути практичні засоби та знання, що допоможуть не тільки зберегти подружжя, але й зміцнити його. Розглянути Вчення Католицької Церкви щодо подружжя та сім'ї, і спостерегти, що ми називаємо християнським подружжям. Також, невід'ємною частиною дослідження, є розгляд діяльності Української Греко-Католицької Церкви, її засоби та методи у допомозі українському подружжю під час повномасштабного вторгнення. Висунути пропозиції для душпастирів УГКЦ, яким чином можна покращити ті ініціативи для подружжя, що вже існують.

Завданням було якісне опрацювання Вчення Католицької Церкви про подружжя і сім'ю та аналіз папських енциклік. Особлива увага приділялася Катехизму УГКЦ «Христос – Наша Пасха». Опісля, завданням було дослідити вплив війни на людську особу, а з тим, використовуючи тексти Святого Письма, праці богословів, катехизм УГКЦ, папські документи, окреслити та запропонувати практики для вирішення конфліктів та криз у подружжі пов'язані з війною.

У магістерській праці використано метод опису, аналізу та порівняння напрацювань богословів, а завдяки папським документам, проглядається розвиток вчення Католицької Церкви про сім'ю та подружжя. Описано різницю між церковним шлюбом та цивільним. Проаналізовано основоположні християнські чесноти як засоби до духовної самопомічі у часи криз.

Основними межами роботи є аналіз основних документів Католицької Церкви середини XX-XIX століття. До уваги було взято тільки Католицьке Вчення Церкви, напрацювання Української Греко-Католицької Церкви, папські енцикліки про сім'ю та подружжя.

Піж час написання роботи виникали труднощі з чітким формуванням богословських сентенцій щодо духовних практик та способом їх застосування. На нашу думку, особливої уваги у майбутніх дослідженнях варто приділити темі здобуття християнських чеснот для подружжя, розкрити їх глибше та навести більше наукових аргументів. Тим не менше, у даному дослідженні вдалося звернути увагу на подружжя, яке є в Божому задумі, здатного шукати самопоміч завдяки Божій любові. Зроблено чіткий акцент на гідності подружжя, важливості християнського виховання у сім'ях, з якого згодом і формуються міцні, зрілі, готові до викликів стосунки. А також проаналізовано душпастирську діяльність на рівні Комісії у справах родини УГКЦ, визначено її сильні та слабкі сторони. Головним чином, даний аналіз важливий у контексті застосування молоддю

соціальних мереж. В зв'язку з цим, у магістерській праці зосереджено увагу на використанні мережі Інтернет душпастирями у сучасному світі, оскільки важливою складовою навчальної місії Церкви, душпастирів є йти до людей.

Список джерел та використаної літератури:

1. Содомора Павло, *Система термінів Томи з Аквіну та її реценція в українському філософському контексті*, Львів, 2016 р. PDF-файл.
2. Козловський Ігор, *Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект*. Київ, «Колесо життя», 2023.
3. Мертон Томас, *Нові зерна контемпляції* Львів, «Свічадо» 2009.
4. Еріх Фромм, *Мистецтво Любові, Клуб сімейного дозвілля*, 2017.
5. Кришталь Галина, *Етика статевої і подружнього життя. Моральне богослов'я, скрипти для студентів. Видавництво Українського Католицького Університету. Львів, 2009.*

Джерела:

6. Святе Письмо.
7. Лев XIII, Таємниця Божої Премудрості, *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*, Видавництво ЛБА, 2002
8. Пій XI. Енцикліка «Непорочне подружжя» // *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю. Від Лева XII до Івана Павла II* / ред. Ю.Підлісний, П.Гусак, І.Леньо. Львівська богословська академія 2002.
9. Іван Павло II, *Лист до сімей, Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II*
10. Папська рада у справах сім'ї, Приготування до Тайни подружжя, *Вибрані Документи Католицької Церкви про шлюб та Сім'ю від Лева XII до Івана Павла II.*
11. Іван Павло II, *Послання до Всесвітнього дня миру* (2003 р.).
12. *Компендіум соціальної доктрини Церкви*, Кайрос, Київ, 2008.

13. Іван Павло II, *Звернення до членів Фонду Centesimus Annus – Pro Pontifice* (9 травня 1998 р.), 2: *L'Osservatore Romano*, видання англ. мовою, 27 травня 1998 р.
14. Günther Walther, “Love” in *The New International Dictionary of the New Testament*, ed. Colin Brown, vol. 2 (Grand Rapids: The Zondervan Publishing House, 1986).
15. Ernest Best, *A Critical and Exegetical Commentary on Ephesians* (Edinburgh: T&T Clark, 2001).
16. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос - наша Пасха», Свічадо, 2011.
17. II Ватиканський Собор, Догматична конституція «Lumen gentium», Ватикан, 1965.
18. Шептицький Андрей, Пастирське послання до духовенства О квестії соціальной, (Крехів, 21 травня 1904).
19. Шептицький Андрей. *Послання любови*, Discursu, 2015.

Інтернет-ресурси:

15. *Опендатабот, Хроніки кохання та розставань 2022* // <https://opendatabot.ua/analytics/marriage-divorces-contracts-2022>
21. *Міністерство Юстиції України, Правове регулювання фактичних шлюбних відносин* // https://minjust.gov.ua/m/str_8795
22. <https://docs.ugcc.ua/1628/>
23. <https://www.youtube.com/watch?v=8bKM7TZu0qU&list=PLiMpa8lG8xf6O89XgWbbO1cV2Kywu4&index=4>
24. <https://theukrainians.org/chotyry-zhyttia-andriia-zelinskoho/>
25. <https://ugcc.ua/data/ztsilennya-razom-z-osoboyu-isusa-hrysta-vladyka-arkadiy-trohanovskyy-dopoviv-pered-synodom-na-golovnu-temu-3521/>

26. <https://ugcc.ua/data/ztsilennya-razom-z-osoboyu-isusa-hrysta-vladyka-arkadiy-trohanovsky-dopoviv-pered-synodom-na-golovnu-temu-3521/>
27. https://www.bbc.com/ukrainian/science/2012/01/120113_internet-addiction_brain_ko
28. <https://dyvensvit.org/>
29. <https://www.youtube.com/@Veritasrkc/videos>
30. <https://kapelanstvo.info/vijskove-kapelanstvo/>
31. <https://www.investopedia.com/terms/s/swot.asp>
32. <https://www.youtube.com/channel/UCVXR2zoY8ID59OmbPyA9PZw>